КЪЫРЫМТАТАР АТАЛАР СЁЗЛЕРИ

Тертип этиджиден

Дикъкъатынъызгъа теклиф этильген бу джыйынтыкъ кениш окъуйыджылар даиресини къырымтатар аталар сёзлеринен таныш этювде биринджи ынтылыстыр. Джыйынтыкъкъа сонъки 10-12 йыл зарфында топлангъан аталар сёзлерининъ ялынъыз бир къысмы кирсетильди.

Джыйынтыкъны азырлавда бир сыра аркъадашлар, хусусан мерум фольклорджымыз Алим Фетислямов файдалы кенъешлеринен ве озь иштиракълеринен амелий ярдымда булундылар.

Халкъымызнынъ агъыз яратыджылыгъыны эбедийлештирюв киби алидженап ишке къошкъан бу кучюк иссемизде, шубесиз, базы бир нукъсанлар да ёкъ дегильдир. Шай экен, окъуйыджылар бу хусуста озь фикирлерини ве тевсиелерини язып ёллай билелер.

Топлагъан ве тертип эткен
Риза ФАЗЫЛ
1971 с.

Мундериджде

1. ТИЛЬ ВЕ СЁЗ АКЪКЪЫНДА

Адамны кульдюрген де тиль, куйдюрген де.

Татлы сёз балдан татлы.

Эль агъзына элли аршын без етмез.

Тиль – акъыл теразесидир.

Сёзюнънен ишинъ бир олсун.

Сёзю акънынъ иши акъ.

Озюне бакъма, сёзюне бакъ.

Ашнынъ дады – тузнен.
Адамнынъ дады – сёзнен.

Атылгъан окъ кери къайтмаз, айтылгъан – сёз.

Юрюмеге бильмеген ёлны бозар,
Сёйлемеге бильмеген лафны бозар.

Яхшы сёзге джан къурбан.

Джемаатнынъ сёзю дагъ авдарыр.

Тюкюрсен тюкюрчигинъни ялама.

Тиль ярасы пычакъ ярасындан мушкюльдир.

Котек эттен отер, сёз – сюектен.

Акълы къыскъанынъ тили узун.

Догъру сёз ольмез.

Ель эсмей япракъ тепренмез.

Айван бойнузындан тутулыр, инсан – сёзюнен.

Айван бойнузынен кучьлю, инсан – сёзюнен.

Гонълю бошнынъ, тили ле бош.

Инсан олюр, айткъан сёзю къалыр.

Индемезден иш чыкъар,
Шаталакътан сёз чыкъар.

Чокъ агъыз бир олса, бир агъыз ёкъ олур.

Арслан изинден къайтмаз,
Йигит – сёзюнден.

Айткъангъа бакъма, айткъанына бакъ.

Лафнынъ сонъу башындан белли.

Динълеген озюни эшитир.

Башынънынъ селяметлигини истесенъ тилинъни тый.

Чокъ лаф эткен чокъ янъылыр.

Татлы сёз йыланны ювасындан чыкъарыр.

Йипнинъ узуны яхшы, сёзнинъ – къыскъасы.

Къызым, санъа айтам,
Келиним, сен динъле.

Узакътан давулнынъ сеси хош келир.

Йигитнинъ сёзю бирдир.

Яхшы сёз фильни де ёлгъа къояр.

Яхшы хабер ятып къалмаз.

Эр сёз ериндже айтылыр.

Чокъ бильсенъ де, аз сёйле.

Яман хабер тез джайрар.

Севдирген де тиль, бездирген де.

Догъру сёз къылычтан кескиндир.

Сорай-сорай Истанбул тапылгъан.

Уйма шейтан сёзюне.
Къул этер сени озюне.

Тилинънен гонълюнъ бир олмалы.

Лафны тюшюнип айт.

Гонълюнъдеки – тилинъде.

Догъру сёз аджджы олур.

Инсаннынъ белясы тилиндедир.

Сёз агъзындан чыкъкъандже сенинъки.
Агъзындан чыкъкъан сонъ – эльнинъки.

Котекнен анълатма, лафнен анълат.

Уйдурмагъкъ бильмесенъ къошма,
Къонушмагъа бильмесенъ къошулма.

Тиль – юреклинъ анахтары.

Озю догърунынъ сёзю догъру.

Сув кичикнинъ, сёз буюкнинъ.

Тильнинъ, узуны деллялгъа керек.

Лаф ерини тапсын да, кене джаным, кене козюм.

Сёз ериндже айтылса, сёздир.

Аталар сёзю – акъылнынъ козю.

Ёл бильмесенъ, ёлны сора юрьгенден,
Лаф бильмесенъ, лафны сора бильгенден.

Эль агъзына элек тутулмаз.

Йигитнинъ сёзю – демирнинъ кертигидир.

Тили бекнинъ – башы сагъ.

Кичик анахтар буюк къапыларны ачар.

Къатты сёз къабыргъадан кечер.

Акъикъий сёз акъкъан сувны токътатыр.

Атеш алмагъа баргъан апайнынъ отуз агъыз лафы бар.

Адждживгъа татлы берильмез.

Тили уста – къолу къыскъа.

Тильнинъ уджунда къылычнынъ кучю.

Шыбырдагъанынъ Шыбангъа эшитиле.

Яхшы сёз – джан азыгъы,
Яман сёз – баш къазыгъы.

Аталар сёзюнде алтын бар.

Аз айт – наз айт.

Аталар сёзюни тутмагъан къаталар.

Айткъан сача, динълеген джыя.

Сёйлесенъ – эль бегенсин,
Юрьсенъ– ёл бегенсин.

Абайламай сёйлеген, авурмай олер.

Чокъ юрьген адашыр,
Чокъ сёйлеген янълышыр.

Алтыагъызлыкъ амамда ярашыр.

Къулакъ – эки, тиль – бир,
Эки динъле, бир сёйле.

2. ИЛИМ, БИЛЬГИ ВЕ УНЕР АКЪКЪЫНДА

Илим – акъыл чокърагъыдыр.

Илим къазанмакъ – таш кемирмек демектир.

Акъыл – яры байлыкъ.

Зенаат – алтын билезликтир.

Баба унери балагъа мирас.

Окъумакънынъ эртеси – кечи ёкъ.

Бильмемек айып дегиль,
Огренмемек айыптыр.

Алтын ерде къалса да, бильги ерде къалмаз.

Анадан корьген – тон бичер,
Бабадан корьген – окъ атар.

Алим олмакъ къыйын дегиль,
Адам олмакъ къыйын.

Огренмек къолай, огретмек къыйын.

Китап – бильги анахтары.

Окъумакъ-язмакъ – иненен къую къазмакъ.

Билеги кучьлю бирни йыкъар,
Бильгиси кучьлю бинъни йыкъар.

Сен огренмесенъ заман озю огретир.

Илим къазаны ач къалмаз.

Бильмегенинъни сорамакъ айып дегиль.

Джаильге сёз анълатмакъ –
Девеге эндек атлатмакътан зордыр.

Шегирт ишни чокъ бозар,
Бир куню устасыны озар.

Баба унерини ташлама.

Йигитке къыркъ унер де аздыр.

Унерли къолда берекет бар.

Энъ яхшы дост – китаптыр,
Энъ яхшы зенгинлик – бильгидир.

Огренмек ичюн яша, яшамакъ ичюн огрен.

Окъувсыз бильги ёкъ,
Бильгисиз кунюнъ ёкъ.

Чебер къолдан сув ичмек де файда.

Ашыкъ ойнагъан – азар,
Топ ойнагъан – тозар,
Окъугъан эписини озар.

Шегирт олмай, уста олмазсынъ.

Унери бар ач къалмаз.

Чокъ корьген чокъ билир.

Джаиллик – джан азабыдыр.

Сен окъумасанъ, заман сени окъутыр.

Бильген бильгенини ишлер,
Бильмеген пармагъыны тишлер.

Бильген бильгисине ишаныр,

Бильмеген неге ишаныр?

Зенааты ёкъ кишининъ,
Лезети ёкъ ишининъ.

Фикир озен дегильдир – тыймакъ олмаз.

Джаиллик – факъырлыкътан бетердир.

Тикенсиз гуль олмаз, мешакъкъатсыз – зенаат.

Зенаат – инсаннынъ байлыгъы.

Зенаатсыз адам – мейвасыз теректир.

Унерсизге дюнья тар.

Бильгенинъни сёйле, бильмегенинъни динъле.

Оджагъа, ана-бабанъа эткенинъ киби урьмет эт.

Къалем – къылычтан кескиндир.

Окъувнынъ сонъуна чыкъмагъан джаильден бетер.

Чебер элинден белли олур, окъумыш – тилинден.

Энъ яхшы гузеллик – эдеп ве бильги гузеллигидир.

Унернинъ артыгъы ёкъ.

Унерлининъ къолу алтын.

Чокъ ишлеген уста дегиль де,
Ишнинъ усулыны бильген устадыр.

Мектеп корьмек – инсан ичюн девлеттир.

Устадан да уста бар.

Унер эрнинъ къанаты.

Бильмез къызгъа тёгерек – орьнек.

Япкъан уста дегиль, яптыргъан устадыр.

Чобан чобан олса, текеден улакъ алыр.

Ерге бакъкъан, кокни корьмез.

Устагъа бердинъми – къолунъны тарт,
Бильгенге бердинъми – тилинъни тарт.

Дюньяда энъ къыйын шей – анъламагъангъа анълатмакътыр.

Алим олмакъ къолай, адам олмакъ къыйындыр.

Яшлыкъта бильген – ташкъа язгъан,
Къартлыкъта бильген – бузгъа язгъан.

Тикишни чеберге тиктир де,
Чолакъкъа мин такътыр.

3. ЭМЕК АКЪКЪЫНДА

Эмек – омюрнинъ зинетидир.

Ишлеген – тишлер.

Иши ёкънынъ ашы ёкъ.

Иште терлемегеннинъ къазаны къайнамаз.

Башлангъан иш – биткен иш.

Адамны адам эткен иштир.

Адам иште сыналыр.

Бугуньки ишни ярынгъа къалдырма.

Багъны бакъсанъ, багъ олур,
Бакъмасанъ – дагъ олур.

Боюна бакъма, къолуна бакъ,
Бой ишлемей, къол ишлей.

Ат тишинен белли,
Йигит – ишинен.

Аштан къал, иштен къалма.

Ерни кунеш яраштырыр, инсанны – Ыш.

Баарьдеки арекет – кузьдеки берекет.

Иштен къоркъма, иш сенден къоркъсун.

Истегинъ олса, ишнинъ ярысы олгъан демектир.

Ишлеген демир тотланмаз.

Иштен къоркъмагъан, къыштан къоркъмаз.

Иш битти – замет унутылды.

Кучюнъ етмесе, кученме.

Кичик иш буюк лафтан хайырлы.

Сёйлеп косьтергендже, ишлеп косьтер.

Чалышып къазанылмагъан малнынъ къадири билинмез.

Хайырлы ишнинъ кечи ёкъ.

Хызмет тюбю – хазине.

Эмек къойсанъ, таш устюне гуль битер.

Ягъмур иле ер ешерир,
Эмек иле иль ешерир.

Эмектен дост артар,
Ошектен – душман.

Ойлаямай ишке алынма,
Алындынъмы – абынма.

Юрьген атнынъ башына урма.

Ашаткъан да эмектир, огреткен де.

Арекетте – берекет.

Бир кунь эвель сачсанъ,
Бир афта эвель топларсынъ.

Ишлегеннинъ иши битер,
Ишсизнинъ куню кетер.

Алтын атеште билинир,
Инсан – иште.

Балакъ сыланмай, балыкъ тутулмаз.

Ишнинъ семереси инсаннынъ эмегине багълы.

Ишни башлагъанда сонъуны ойлан.

Сабанджы олсанъ къазабер,
Алим олсанъ язабер.

Эр ишнинъ устасы бар,

Эр устанынъ устазы бар.

Башынъны тырнап иш этме, белинъни був,
Ишкир корюсенъ орьнек ал, тенбельни къув.

Ишни бильгеннен кенъеш.

Ишсиз омюр – оцуз комюр.

Сабан туткъан ач къалмаз.

Терек емишинен, инсан ишинен корюнир.

Хызметине коре урьмети.

Озен сувуны баарь ташырыр,
Инсан шаныны эмек ашырыр.

Ашагъанда – къулакъларынъ,
Ишлегенде – къолларынъ ойнасын.

Агъыр иштен къачма,
Енгилине чапма.

Къазанынъа не ташласанъ, чомучынъа о келир.

Къыбырдагъан къыр ашар.

Язнынъ куню къыш беслер.

Ярынки ишке бугуньден давран.

Эрте тургъаннынъ иши тез битер.

Язда башы пишмегеннинъ, къышта ашы пишмез.

Аджеле ишке шейтан къарышыр.

Балкъурткъа таланмай, бал асралмаз.

Демир къызгъын олгъанда дёгюлир.

Аз сёйле де, чокъ ишле.

Башлангъан иш – биткен иш.

Барнынъ башы – эмекте.

Башлагъан ишинъни ташлама.

Тамчы ташны тешер.

Чалышкъан, макъсадына ирер.

Эр бир ишни озь вакътында яп.

Бир ишни башлама,
Башлагъан сонъ ташлама.

Тышына бакъма, ичине бакъ,
Элинден кельген ишине бакъ.

Тарлада изи олмагъаннынъ.
Софрада юзю олмаз.

Я бу девени кутьмели,
Я бу диярдан кетмели.

Адам иш башында белли олур.

Къачып кетсенъ, сачып кет.

Бош тургъандан бабанънынъ сакъалыны юлкъ.

Ерни алдаткъан – озюни алдатыр.

Ишин олмагъан ишке сокъулма.

Ишнинъ ахыры йигитнинъ факъырына къалыр.

Иш арасында иш битер.

Яхшы иш озь-озюни макътар.

Къалгъан ишке къар ягъар.

Къолундаки ишини алсанъ, агъзындаки ашны алырсынъ.

Козь къоркъакъ, къол батыр.

Чёльге – сабан, къойгъа – чобан.

Чобаннынъ аягъы етмеген ерге таягъы етер.

Джевизни ярмай ашыны ашаямазсынъ.

Багъны бакъ – юзюм олсун,
Оны да ашамагъа юзюнъ олсун.

4. ТЕНБЕЛЛИК ВЕ ОНЪМАЗЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Тенбеллик – бахт душманы.

Иши ёкъкъа куньде байрам.

Онъмазнынъ окъу къыя кетер.

Фикирсизге сёз отьмез,
Онъмазнынъ иши битмез.

Ишке чагъырсанъ бармаз.
Ашкъа чагъырсанъ къалмаз.

Тирнеклининъ тери чыкъкъандже,
Тенбельнинъ джаны чыкъар.

Бастырыкъсыз пиченни ель алыр
Ель алмаса, эль алыр.

Аш десенъ чапар,
Иш десенъ къачар.

Бир аягъыны алгъандже, бир аягъыны ит ашар.

Агъырнынъ устюнден, енгильнинъ тюбюнден.

Ит итке, ит де – къуйругъына.

Дюньяны сув басса да, папийнинъ ымрына дегиль.

Делинен тенбель беляны бедава къазаныр.

Текеден сют, тенбельден иш къыдырма.

Тенбельге къыз, айнеджиге юзь берме.

Эринчекнинъ ярыны битмез.

Тенбельнинъ иши битмез,
Яз кельсе де, къышы битмез.

Юрьгеннинъ ёлу отер.
Яткъаннынъ куню отер.

Юрьген ёлдан тапар,
Отургъан къайдан тапар?

Тенбельге иш буюрсанъ, санъа акъыл огретир.

Тенбельнинъ ишкирлиги иш биткен сонъ башлар.

Дагъгъа баргъан – балтасы къалгъан.

Дагъ кечип, терек корьмеген.

Сув башында турып сувсар.

Сачкъанда ёкъсынъ, оргъанда ёкъсынъ,
Арманда къайдан чыкътынъ.

Тирнеклик бахт кетирир,
Тенбеллик ачтан ольдюрир.

Исми бар, джисми ёкъ.

Дюнья янса, къасыры – ёкъ.

Ишлетильмеген демирни тот басар.

Олюге агъламаз, тириге кульмез.

Онъа шап да бир, шекер де.

Ишлемеге бильмегеннинъ иши битмез.

Тенбель къадынгъа бала сылтав.

Тенбельге иш эт десенъ – башы агъырыр.

Эльге ишангъан ач къалыр.

Къысырда увуз, тенбельде намус олмаз.

Эль агъзына бакъкъан ач къалыр.

Юкълап къарынынъ тоймаз.

Онъмайджакънынъ оту янмаз .

Онъмаз авджынынъ ити къыя чапар.

Ишсиз келип, иштен къалдырыр.

Юкъусы чокънынъ бахты аз.

Юкъу тамакъ тойдурмаз.

Эль атына минген тез тюшер.

Тенбель акъшам яталмаз, саба туралмаз.

Тенбельге кунеш де вакътында догъмаз.

Тапкъаныны итке, аркъасыны битке ашата.

Тильнен сёйлегендже, къолнен ишлеп косьтер.

Тенбель аш башында, ишкир иш башында.

Сен агъа, мен агъа – бу сыгъырны ким сагъар?

Сувгъа барып, сувсуз келир.

Онъа Шам ёлу тюм-тюз.

Иш севген онъар, севмеген – тонъар.

Иши ёкъ – иш чыкъарыр,
Къаш якъам деп козь чыкъарыр.

Иш севмезни эль севмез.

Иш иштаа ачар, тенбель иштен къачар.

Зорнен намаз Аллагъа ярамаз.

Зорнен ачкъан гуль къокъмаз.

Дюнья аст-усть олса да, кейфини бозмаз.

Бетине тюкюрсен – ягъмур дер.

Азыргъа дуваджы.

Алма пиш, агъзыма тюш.

Эки якъасы бир кельмей.

Огюзи ёкъ аранда, къайгъысы ёкъ боранда.

Бирининъ къасевети: "Иш бармы?"
О бирининъ къасевети: "Аш бармы?"

Бошбогъазны джеэннемге аткъанлар да:
– Агъачларынъыз сылакъ, – деп багъыргъан.

Дюньяны сель алса, тобугъына чыкъмаз.

Иш севмезге ит бакъмаз.

Иши ёкъ ит суварыр.

Кябеге барса да, аджы олмаз.

Першенбенинъ келиши чаршенбеден белли.

"Тур, тур" – дан хабер кельген сонъ окъунынъ азы олмаз.

Тенбель ашкъа келир, ишкир – ишке.

Ташына къонмагъа тавугъы ёкъ.

Эринчекни эр алмаз.

Эби кельсе, джеби кельмей,
Джеби кельсе, эби кельмей.

Эрте онъмаган кеч онъмаз ,
Кеч онъмагъан ич онъмаз.

Эккенде ёкъсынъ, тиккенде ёкъсынъ, арманда къайдан чыкътынъ?

Ат чалышыр, эшек ер.

Бузавласа да сыгъыр олмайджакъ.

Иши ёкънынъ зевкъы артыкъ.

5. ТАЛАПКЯРЛЫКЪ ВЕ БЕДЖЕРИКЛИК АКЪКЪЫНДА

Мурад этсенъ – сокъур козьден яш келир.

Талапкяргъа нур ягъар.

Ташны сыкъса, сувуны чыкъарыр.

Къыдыргъан – тапар, мурат эткен – япар.

Алдын кеткен ёл алыр.

Аякълар юрьдикче, къоллар ишсиз къалмаз.

Талапкярны мал басар,
Тенбельни юкъу басар.

Ялынындан туталмасанъ,
Къуйругъындан туталмазсынъ.

Эсапсыз къасапнынъ
Белинде къалыр масаты.

Къыбырдагъан ач къалмаз.

Къазанына чекмегеннинъ къазаны къурусын.

Юрьген аякъкъа чёп илишир.

Эрте чыкъкъан ёл алыр.

Эрте тургъаннынъ омрю узун олур.

Джефасыны чекмеген, сефасыны сюрмез.

Яхшы ниет – яры мал.

Яхшы ниет – яры девлет.

Эбини тапкъан эт ашар.

Тырышкъан таш уфатыр.

Унсуз эвден къамур алыр.

Эсапсыз къасап олмаз.

Эрте тургъаннынъ иши ёнер.

Эски урба янъысыны сакълар.

Заметсиз раатлыкъ олмаз.

Заметнен къазанылгъан аш лезетли ола.

Зорлукъ – хорлукъ дегильдир.

Коктен къыдырдым, ерден таптым.

Башынъа тюшсе, башмакъчы олурсынъ.

Акъчаны акъча тапар.

Артынъа ташласанъ, огюнъе чыкъар.

Онъгъаннынъ аты онъгъа кетер.

Озю чалышып къазанмагъан, паранынъ къадрини бильмез.

Тама-тама голь олур,
Акъа-акъа сель олур.

Къыдыргъан мевлясыны да тапар, белясыны да.

Акъкъан сув ёлуны тапар.

Дагъны юксек деме, мурат этсенъ чыкъарсынъ.

Келирнинъ азы-чокъу олмаз.

Сакъла саманны – келир заманы.

Эбини тапкъан айгъа учар.

Эм тиджарет, эм зиярет.

Алдын чапкъан ат озар.

Арткъа бакъкъан ель алмаз.

Ерге йыкъылса, бир авуч топракъ алып турар.

Талап эткен чобан текеден сют чыкъарыр.

Эр кимнинъ ирадеси озь къолунда.

Атешке атсанъ янмаз,
Сувгъа атсанъ сыланмаз.

Дегирменге къойсанъ, тири чыкъар.

Керек ёкъны бар этер.

Талапкяр киши ач къалмаз.

Чарели дюньянынъ чареси тапылыр.

Эмир къулу эр шейге азыр.

Этик кийдим деп, чарыгъынъны котерип атма.

Эрте тургъаннынъ къысмети артыкъ.

Юрьген аякъкъа ёрьмев илишир.

Йипни йипке къошсанъ, аркъан олур.

6. ХАЛКЪ ВЕ БИРЛИК АКЪКЪЫНДА

Халкъ уфюрсе – боран олур.

Халкъ юрьген ёлдан юрь.

Къайда бирлик, анда тирилик.

Бирлешкен бинъни йыкъар.

Бир къолдан давуш чыкъмаз.

Кокке дегиль, копке бакъ.

Бирлик урса ольдюрир,

Ашын берсе кульдюрир.

Халкъкъа къошулгъаннынъ гонълю токъ,
Халкътан айырылгъаннынъ юзю ёкъ.

Тырнакъ эттен айырылмаз.

Джемаат санъа дегиль де, сен джемааткъа уймакъ керексинъ.

Халкъта олгъан, падишада олмаз.

Халкъ йыры узакъ эшитилир.

Халкънынъ кучю – ель кучю, сель кучю.

Торгъай учса – топунен.

Джемаат къазаны атешсиз къайнар.

Сырадан къалгъан сюрюнип олер.

Ашаса да озь джемаатым ашасын.

Халкънен яша, халкънен оль.

Халкъ котерильсе, сен де тур.

Джемаатнен атылгъан таш узакъ тюшер.

Чокълукъ тюкюрсе, голь олур.

Юртунъдан айырылсанъ да, халкъынъдан айырылма.

Халкънынъ ишанчыны джоймакъ къолай, тапмакъ къыйын.

Халкъ ерден йылан йылышкъаныны дуяр.

Ёлунъны шашырсанъ да, халкъынъны унутма.

Сюрюден айырылгъан къойны къашкъыр парчалар.

Халкъ турсаткъанны ич ким йыкъалмаз.

Халкъкъа бирлик – къушкъа къанат.

Бастырыкъсыз черенни ель алыр.

Халкънен бирге къара кунь де байрам.

Халкънынъ бир эви бар – о да Ватан.

Халкъ яхшылыкъны унутмаз.

Халкъны яманлагъан козьсюз къалыр.

Тек бабанънынъ огълу дегиль,
Халкъынънынъ да огълу ол.

Халкъ айтмаз, халкъ айтса – янълыш айтмаз.

Халкъта олса – сенде бар.

Халкъ таныса – дюнья таныр.

Халкъ котергенни кимсе эндиралмаз.

Джемаат кескен пармакъ къанамаз.

Чок агъыз бир олса, бир агъыз ёкъ олур.

Джумледен юмрукъ – майлы къуйрукъ.

Джемаат таш къойгъан ерге сен баш къой.

Халкъ иши – акъ иш.

Халкъкъа зарар кетирген, кимсенинъ хатрыны саймаз.

7. ВАТАН ВЕ ВАТАНПЕРВЕРЛИК АКЪКЪЫНДА

Ана юртунъ – алтын бешик.

Ватан – экинджы ананъ.

Ватансыз адам – йырсыз бульбуль.

Ана киби яр олмаз,
Ватан киби ер олмаз.

Башкъа ильнинъ султаны олгъандже,
Озь илинънинъ чобаны ол.

Ватан – догъмуш ананъ исе,
Гъурбет иль – огей ананъ.

Ат айланыр, къазыгъына байланыр.

Ватан севгиси – севгилернинъ энъ буюгидир.

Бульбульни алтын къафесте тутсанъ да, гуль терегини сагъыныр.

Эр кеске озь Ватаны татлы.

Гъурбетлик гульни солдурыр.

Къушнынъ да тувгъан ювасы бар.

Тиз чёкип яшагъандже, тик турып оль.

Душмандан къоркъкъан, душманнен дост олур,
Ватаныны севген – эрнен.

Ишинъ Ватан огърунда исе,
Бабанъньнъ да хатрыны сайма.

Тувгъан ана – бир,
Тувгъан Ватан – бир.

Ярындан айырылгъан еди йыл агълар.
Ватанындан айырылгъан ольгендже агълар.

Уриэт гулюни къопаргъан,
Япрагъыны да тюшюрмез.

Боденелинъ эви ёкъ, къайда барса – пийпылдакъ.

Ватангъа хызмет эткенинъ – озюнъе хызмет эткенинъ.

Тувгъан ильнинъ ери – дженнет суву – шербет.

Эски юртнынъ къадири янъысында билинир.

Ат айланыр-айланыр,
Къазыгъына байланыр.

Къаплыбакъа да озь къабына бакъып:
– Озь эвим, озь сарайым, – деген.

Ана юртунъ аман олса,
Тюс – чырайынъ сарармаз.

Юрту байнынъ озю бай.

Бульбульге алтын къафес биле зиндандыр.

Эр къуш озь ювасыны бегенир.

Эр гуль озь пытагъында ачар.

Бакъа – батагъына, балыкъ – голюне.

Ватан ичюн откъа тюшсенъ, янмазсынъ.

Ватанына хиянет эткен, озь анасына хиянет этер.

8. АНА, БАБА ВЕ БАЛАЛАР АКЪКЪЫНДА

Ана – юртнынъ тереги.

Ана-бабадан башкъа дюньяда эр шей тапылыр.

Ана къаргъышы тутмаз.

Бала – эвнинъ гулю.

Оладжакъ бала бешигинде белли.

Ана-бабанынъ тилеги откъа-сувгъа тюшюрмез.

Баласы ичюн ана атешке кирер.

Ана баргъан ерге бала да барыр.

Бала – козь нуру.

Баладан бахтынъ олса, къартайгъанда раат олурсынъ.

Бала къадрини ана билир.

Ана балагъа эки козьнен бакъар,
Баба – бир козьнен.

Балалы эв – базар,
Баласыз эв мезар.

Иесине коре биесы,
Бабасына коре баласы.

Ананынъ къолу йымшакъ ола.

Алтында леке бардыр – баламда мин ёкъ.

Озь баланъ озюнъден артыкъ дегиль.

Баласыны опьсенъ, анасынынъ хатрыны тапарсынъ.

Тапкъан ана дегиль, бакъкъан анадыр.

Ана-баба къадрини баланъ олгъан сонъ, билерсинъ.

Анълатсанъ, бала да анълар.

Ананынъ джаны балада.

Анасына коре баласы.

Алма теректен узакъ тюшмез.

Ананъ-бабанъ огют берип анълатыр,
Аят исе, сыртынъа тепип анълатыр.

Бир баба къыркъ огъулны бакъкъан да,
Къыркъ бала, бир бабаны бакъалмагъан.

Бала, онъгъан къадыннынъ бир къолуны байлай,
Онъмаз къадыннынъ эки къолуны байлай.

Бала балалыгъыны япмаса, эрте къартайыр.

Балалы къазгъа ем тиймез.

Балалы олгъанда билерсинъ, балам.

Баласызнынъ омрю – комюр.

Балалы эвде сыр турмаз.

Баланы яштан тербиеле.

Баласы чокънынъ къаари чокъ.

Не сорасанъ, баладан сора.

Къатыгъым къара деген олмаз.

Агъламагъан балагъа эмчек бермейлер.

Баланынъ айыбы ана-бабасында.

Беш пармагъынъ беш тюрлю.

Бала не корьсе, шуны япар.

Бала йыкъыла-йыкъыла осер.

Баласыз омюр – тузсуз аш.

Бала корьмеген, баланынъ къадрини бильмез.

Бала къуванчы – баба къуванчы.

Беш пармагъынънынъ къайсыны тишлесенъ, шусы агъыра.

Буюкнинъ кичиги олгъандже,
Кичикнинъ буюги ол.

Къаргъа озь баласыны: "Аппагъым" деп север.

Кирпи озь баласыны: "Йымшагъым", деп север.

Агъларса, анам агълар,
Къалгъаны ялан агълар.

Баланы сувгъа йибер де, артындан озюнъ кет.

Бешиктеки бала беш тюрленир.

Бала олгъан эвде ошек олмаз.

Баласы сувгъа тюшсе, анасы атешке пишер.

Баламнынъ баласы балдан татлы.

Тузлу-тузсуз – огълумнынъ эви.

Балагъа бер де, тилеп бакъ.

Шу бабанынъ шу эвляды.

Догъгъан айны битти сай,
Догъгъан огъулны осьти сай.

Баланы тапмагъа бильдинъ, бакъмагъа да биль.

Бал татлы,
Балдан бала татлы,
Баладан юкъу татлы.

Бабасы огълуна бир багъ берген де,
Огълу бабасына бир чамба юзюм бермеген.

9. ОГЪЛАН ВЕ КЪЫЗ АКЪКЪЫНДА

Огъул бала ана-бабагъа таянгъыч.

Къыз бала – мусафирдир.

Огълу олгъан алтын табакътан аш ашар.

Къызнынъ малы – къыз озю.

Къызы барнынъ назы бар.

Огълан – къанатлы ат олса,
Къыз – къанатлы къуштыр.

Чокъ сёзнинъ азы яхшы,
Къыз баланынъ назы яхшы.

Хоразгъа къуйрукъ ярашыр,
Эрге – мыйыкъ.

Къызы олгъан эвге къыркъ ат байланыр.

Къызынъ кимни севсе, киевинъ о олур.

Къыз эрке оссе, ана – бабасыны хор этер.

Къызынъ гузель олсун, огълун тапылыр.

Къара олса да, парадыр.

Къыз баланынъ къысмети къыркъ ерде.

Къара къызгъа кельгенде танъ атар.

Къызым санъа айтам, келиним сен динъле.

Макъталмагъан къыз отурып къалыр.

Эгильмеген терекнинъ къокъланмагъан гоньджеси.

Яман йигит той бозар.

Йигит олсанъ малсыз да олмазсынъ, ярсыз да.

Йигит – юртнынъ тереги.

Къыз бала – эль эвининъ чырагъы.

Къызнынъ баштан чыкъкъаны – югени ёкъ ат экен.

Къыз осюми – хыяр осюми.

Ана къургъан салынджакъта къыз да салланыр.

Огълан бала аранда ятса арланмаз,
Къорада ятса хорланмаз.

Огълан олсун, къыз олсун.
Эли-аягъы тюз олсун.

Къызынъ бешикте олсун,
Джиези сандыкъта олсун.

Басмасына коре бези,
Анасына коре къызы.

Ат кетер изи къалыр,
Къыз кетер назы къалыр.

Догъгъан айны битти сай,
Еткен къызны кетти сай.

10. СОЙ-АКЪРАБА ВЕ ДОГЪМУШЛАР АКЪКЪЫНДА

Терек тамырларына таяныр,
Инсан – тувгъанларына.

Дост тапылыр, тувгъан тапылмаз.

Агъа-къардаш талашыр,
Аткъа минсе, ярашыр.

Озюнъки озюне,
Ай корюнир козюне.

Озюнъки орьселетмез.

Озю яман, тувгъаныны яманлар.

Сыйлашкъанда ят яхшы,
Джылашкъанда – озюнъки.

Терек не къадар юксек оссе де, тамыры ердедир.

Догъмушынънен талашсанъ яткъа сейир.

Тувгъан тувгъаннен тапышыр,
Яткъа беля япышыр.

Догъмушынъны саяджакъ олсанъ, акъчанъны сай.

Авлакътаки – кишнешир,
Янынъдаки – тишлешир.

Баджа баджагъа баргъанда, байлы тана курьсюнир.

Тувгъанынънен аша – ич, базарлыкъ этме.

Догъмушынънынъ къадири аманлыкъта билинмез,
Яманлыкъта билинир.

Догъмушынъны, башынъа беля кельгенде тапарсынъ.

Баджанакъ баджанакъны корьгенде къолу къашыныр.

Къуда къуданы озгъаргъандже саба ачылыр.

Узакъта олса – якъындыр,

Якъында олса – ялкъындыр.

Къардашындан безген къаранлыкъта къалыр.

Тен тартмаса, джан тартар.
Джан тартмаса, къан тартар.

Тувгъанынъ яткъа саткъан онъмаз,
Биесин – аткъа.

Узакъ тувгъандан якъын къомшу хайырлы.

Тувгъаннынъ яманы союна козь атар.

Ит урувыны танымаз.

Эки тувгъан ят олмаз.

Озь кольмегинъ озюнъе якъын.

Гонълю якъын олгъан, ят дегиль.

Гонълю ят олса, озюнъки де ят.

Озюнъкине сёз отер.

Яман тувгъандан яхшы къомшу хайырлы.

Тюй шорбанынъ токълугъы – келиндешнинъ достлугъы.

Бир тереккнинъ тамыры,
Бир текненинъ хамыры.

Къадринъни бильмеген тувгъандан,
Къадринъни бильген ят яхшы.

11. СЕВГИ, БАХТ ВЕ МУАББЕТЛИК АКЪКЪЫНДА

Севмеген яр – яр дегиль.

Ат – мингеннинъ.
Яр – севгеннинъ.

Эрте севген тез безер.

Севги ичюн джан феда.

Севги яшкъа бакъмай.

Аз да етер, чокъ да кетер,
Муаббетликке не етер?

Акъча алсанъ сайып ал,
Апай алсанъ севип ал.

Бир опьмей юрек тепренмез.

Гулюне алданып, тикенине къадалма.

Гулюни севген, тикенини де север

Вакътынъ кетти – бахтынъ кетти.

Бирлик эвде берекет бар.

Эр кимнинъ озь Зёреси бар.

Бир кокте эки кунеш олмаз.

Емиш ашайджакъ олсанъ, чичегини узьме.

Емишни аша да, пытагъыны сындырма.

Муаббетлик олса, дюльберлик керекмей.

Зорнен гузеллик олмаз.

Муаббет ве бирлик къорантагъа беля япышмаз.

Бирлик эв – берекетли эв,
Къавгъалы эв – алекетли эв.

Бир корьмекнен йигит севильмез.

Ашыкънынъ козю сокъур, къулагъы сагъыр.

Севги явлукъ дегильдир – кирлетсенъ ич ювулмаз.

Ай ёлджунынъ ёлдашы,
Ашыкъларнынъ сырдашы.

Севгининъ баарине къуванма,
Онынъ язы ве къышы да бар.

Севги бир олса да, эки юректе яшай.

Севги асретликнен сыналыр.

Эки яр бир къучакъкъа сыгъмаз.

Юрегини бир берген, къайтарып аламаз.

Денъиз далгъасыз олмаз,
Къызлар севдасыз олмаз.

Ярнынъ къадрини айырылгъан сонъ билирсинъ.

Дегирмен эки таштан,
Муаббетлик эки баштан.

Ойнашынъа ишансанъ, къоджасыз къалырсынъ.

Муаббет аят – узун омюр.

Севгилинънинъ сыйы балдан татлы.

Севгенинъни эркелерсинъ.

Ашыкънынъ козюне юкъу кирмез.

Алевсиз атеш къазан къайнатмаз.

Бахт коктен энмез.

Джан севгенинъ джандан артыкъ.

Башсыз эвде берекет олмаз.

Сайгъы ве севги эки якълы олур.

Севмегенге сюйкенме.

Севги дюльбер – чиркин сайламаз.

Ай – ашыкънынъ ёлдашы.

Терек мейвасыз олмаз, йигит – севдасыз.

Севгилинънинъ сырыны сатсанъ,
Севгилисиз къалырсынъ.

Севдаларнынъ геджеси къыскъа олур.

Чичек вакътында узюлир.

Юрек тутмаса, кягъыт тутмаз.

Яры барны яр этме.

Ярсыз аят – сувукъ кузь.

Джан тартмаса гонъюль севмез.

Зенгинликтен не файда, муаббетлик олмаса.

Козь корьмесе, джан севмез.

Къаранлыкъта козь къымгъанынъны къайдан билейим.

Къушлар ювасыз олмаз,
Яшлар севдасыз олмаз.

Къара да бир, сары да бир кийгенге.
Дюльбер де бир, чиркин де бир севгенде.

12. КЪЫЗ САЙЛАВ ВЕ ЭВЛЕНЮВ АКЪКЪЫНДА

Ат алсанъ, минип ал,
Къыз алсанъ, корип ал.

Анасы макътагъан къызны алма,
Халкъ макътагъан къыздан къалма.

Ольгендже омюр этеджек адамынъны ёрулгъандже ара.

Кимге баш къошсанъ, онен омюр этерсинъ.

Байрамда къыз сайлама.

Бир минсиз яр къыдыргъан, ярсыз къалыр.

Башынъ эки олмагъандже, малынъ эки олмаз.

Мал алсанъ – барлыдан,
Къыз алсанъ – джарлыдан.

Богъдайнынъ яхшысы – ерден,
Апайнынъ яхшысы – эрден.

Емишнинъ эйисини къурт ашар.

Озю йыкъылгъан агъламаз.

Куньджю киши апайынен раат яшаялмаз.

Бала – багъыр, эр – юрек.

Тёгерекке къол джайгъан ортада къалыр.

Тышына бакъма, ичине бакъ.

Эр бульббюль озь вакътында отер.

Эвленгенде янъылув – омюрлик окюнч.

Эльмаз ерде къалмаз.

Яхшы къадын – дюнья байлыгъы.

Яман къадын къоджасыны тез къартайтыр.

Чокъ сайлагъан я назгъа я тазгъа.

Яхшы къадын ишли олур,
Яман къадын тишли олур.

Яхшы къадын эв сабысы,
Яман къадын эль сабысы.

Эрсиз къадын – югенсиз ат.

Къадынынъ – омюрлик ёлдашынъ.

Къартайгъан къыз эр сайламаз.

Къоджасыны севген къадыннынъ эвине нур ягъар.

Къоджасыны севген къадын, къайнанасыны да север.

Эрте чыкъкъан ёл алыр,
Эрте эвленген тёль алыр.

Акъай олмагъанда хоразгъа да Сулейман паша дегенлер.

Эр шей озь вакътында ярашыр.

Тегенек арасында оськен гульден сакът ол.

Арабанынъ алды къаякъкъа кетсе, арты да шу якъкъа кетер.

Ашны ачыкъкъангъа бер.

Къадыннынъ онъгъаны хазна, онъмазы – къаза.

Аслына бакъма, неслине бакъ.

Боюна бакъма, оюна бакъ.

Озю къарт олса да, юреги яш.

Онъгъан къадын арыш унуны кебап этер,
Онъмагъаны – ашлыкъ унуны харап этер.

Саруш акъай – джин азабы.
Тенбель апай – юрт харабы.

Онъгъан къадын эвинде къандалай тутмаз.

Апай киши сёзнен енъильмез.

Апай ачувланса, къар устюнде къазан къайнатыр.

Бирисининъ апайы ольсе, къыркъ тул къуваныр.

Эрте эвленген – огълан-къызгъа севинген.

Нышанландынъ – эвлендинъ, къартайдынъ – ольдинъ.

Эр гуль вакътында къокъланыр.

Эсмери де олса – тотай къыз.

Къуту юварлангъан – къапагъыны тапкъан.

Къазан-аякъ шалтырамагъан эв олмаз.

Къызгъа келир юзь киши.
Алып кетер бир киши.

Эвленюв – базаргъа чыкъып, мал алып сатув дегиль.

Эрни эр эткен де къадын, эвни эв эткен де.

Эрнен къадын арасында не олмаз.

Эрнен къадын – бир джан, бир тен.

Эрнен къадын арасына къыл сыгъмаз.

Эр кетирсин, къадын еткизсин.

Апрель кельсе буз турмаз.
Къуда кельсе къыз турмаз.

Акъайына кучь етмеген, ачувыны баласындан алыр.

Атасыны кёр де огълуна къызынъны бер.

Олюм бар, айрылыкъ ёкъ.

Эльмазны ким алмаз?

Эшик корьгенни алма,
Бешик корьгенни ал.

Апайынъ яман олса, эджелинъ етмей олерсинъ.

Эр кес кечкен копюрден сен де кечерсинъ.

Эки джанбаз бир йипте ойнамаз.

Апайнынъ акъыллы сою башынъа бакъар,
Акъылсыз сою – яшнъа.

Апайпынъ яманы озь кунь корьмез,
Акъайына да кунь косьтермез.

Арабанынъ алды да, арты да бир изден юрюсе, аткъа енгиль олур.

Яхшы къадын – эвнинъ гулю.

Киеви яхшы олса, къайнана огъуллы олур.
Киеви яман олса къайнана къызсыз къалыр.

Киевинъ яман олса, къызынъдан кёр,
Келининъ яман олса, огълунъдан кёр.

Киев сыйы – хан сыйы.

Киев къайната топрагъындандыр.

Келин-келиндеш – омюрлик куньдеш.

Келин де къайнана олур.

Къызынъ кимни севсе, киевинъ о олур.

Бабам да киев олгъан, анам да – келин.

Тюй шорбанынъ токълугъы – къайнананынъ достлугъы.

Келин – чичек, эр айткъаны керчек,
Къайнана – йылан, эр аткъаны ялан.

Озь йыкъылгъан агъламаз.

Апайнен акъай анълашмаса, къабаат къудагъа къалыр.

Алынаджакъ къыз ай корюнир,
Эви сарай корюнир.

Къуда олгъандже чокъ сына,
Къуда олгъан сонъ, чокъ сыйла.

Корьмейиндже юзюни,
Айтмам озь сёзюмни.

Эв ичериден йыкъылыр.

Эрнен къадын арасына эси кеткен киришир.

Эль сёзюне бакъкъан, апайындан марум къалыр.

Къазан къапагъыны булмайынджа къайнамаз.

Яхшы къадыннынъ къоджасы урбасындан белли.

Къадынынъ яман олса, халкъ янында сёз къатма.

Къаранлыкъта ашасанъ, нышанлынъ къара олур.

Къазаннынъ тюбюни къырсанъ, тоюнъда къар ягъар.

Кенъешли той бозулмаз.

Тойгъа токъмакъ джыйылыр.

Той ашына ит тоймаз.

Тойгъа барсанъ тойып бар,
Тильки тонынъ кийип бар.

13. БЕКЯРЛЫКЪ ВЕ ЯНЪГЪЫЗЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Янъгъыз терек дагъда осьмез.

Янъгъыз атнынъ тозу чыкъмаз.

Янъгъыз къадын – къанатсыз къуш.

Тилинген отьмек бирикмез.

Сюрюден айырылгъанны борю ер.

Бир тавукъкъа да эм ем керек, эм сув,

Тюште корьсем – гонълюм хош,
Уянып бакъсам – къойнум бош.

Тул къадын – алчакъ къора,
Кельген де атлар, кечкен де.

Янъгъыз, софрасыны озю джыяр.

Айырылмакъ къолай, къошулмакъ къыйын.

Акъайынен яшагъан, тул апайнынъ алыны бильмез

Туллукъ да бекярлыкътыр.

Сапсыз балта сувгъа батар.

Янъгъыз ёлгъа чыкъма.

Ай янъгъызнынъ ёлдашы.

Боденениннъ эви ёкъ,
Къайда барса, сыйы ёкъ.

Апайсыз акъай ольмей,
Лякин раатлыкъ да корьмей.

Янъгъызлыкъта яр яхшы.

Янъгъызнынъ иши битмез.

Ольгеннинъ артындан олюнмез.

Бир териден тон чыкъмаз.

Янъгъызлыкъ – оттан кольмек.

Ал деген ана ёкъ,
Къой деген къоджа ёкъ.

Бир ташнен дивар къаланмаз.

Бир къанатнен къуш учмаз.

Бир баш не ерге олса сыгъыныр.

14. ДОСТЛУКЪ ВЕ ДУШМАНЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Досцуз адам – къанатсыз къуш.

Досцуз башым – тузсгз ашым.

Дост агълатып, душман кульдюрип айтар.

Бабанъ сагъ экеч, дост тап,
Атынъ сагъ экеч, ёл тап.

Достуна урьмет эткен, озюне сайгъы къазаныр.

Ичек-багъыр эт олмаз,
Эски душман дост олмаз.

Бир минсиз дост къыдыргъан, досцуз къалыр.

Бетке дегиль, юрекке бакъып дост ара.

Акъ дост къара кунь ичюн.

Афу этильген душман дост олмаз.

Дост башкъа бакъар, душман – аякъкъа.

Итнен мышыкъ дост олмаз.

Атешнен сув тильсиз душмандыр.

Эйи дост акърабадан эйидир.

Къуш къанатына ишана, инсан – достуна.

Эмектен дост артар,
Ошектен – душман.

Къадринъни бильмеген къардаштан,
Къадринъни бильген дост яхшы.

Копекнен дост ол да, таягъынъны элинден ташлама.

Сувгъа таянма, душмангъа инанма.

Урбанынъ янъысы яхшы, достнынъ эскиси.

Сырасы кельгенде дост ичюн откъа ян.

Кульме къомшунъа, келир башынъа.

Достнынъ кельгени – байрам.

Меним тапкъаным – сенинъ къапкъанынъ.

Эски дост душман олмаз.

Яхшы достнынъ файдасы тиймесе де, зарары тиймез.

Муаббетлик – бир куньлюк,
Достлукъ – бутюн омюрлик.

Душманнынъ кичиги де буюк беля кетирир.

Душмандан достунъ олса,
Белинъде балтанъ олсун.

Душмангъа ашынъны берме,
Ашынъны берсенъ башынъны ер.

Дост къара куньде белли олур.

Борюнен дост олсанъ, итинъ янынъда олсун.

Душманынъ кульгени – сырынъны бильгени.

Дост хатры ичюн чий тавукъ биле ашалыр.

Бинъ дост – аз, бир душман – чокъ.

Энъ душманым эль агъзына тюшсин.

Айтма сырынъны достунъа; достунънынъ да досту бардыр, о да айтар достуна.

Джан агъырткъан – дост дегиль.

Джебинъде паранъ олмасын – достунъ олсун.

Эль арасында элли достунъ олсун.

Тайнынъ яманы ат олур,
Достнынъ яманы ят олур.

Яман дост ашкъа ортакъ, башкъа – токъмакъ.

Яхшы деп юрерсинъ,
Кунюнъ тюшсе корерсинъ.

Душманынъ сычан олса да, кучюнъ арсландай олсун.

Яман тувгъанынъ олгъандже, яхшы аркъадашынъ олсун.

Эсаплы дост айырылмаз.

Аркъадашынъ озюнъден абадан олсун.

Эр кеснен дост олма, бильмеген кишинънен ёлгъа чыкъма.

Акъкъуш корьсенъ атып ал,
Бульбули корьсенъ сатып ал.

Агъзынъ толу къан олса да,
Душманнынъ янында тюкюрме.

Джан достунъ джандан кечсе де,
Мал достунъ малындан кечмез.

Яхшы чокъракъ къургъакълыкъта. билинир,
Яхшы дост исе – ёкълукъта.

Достунъ бинъ олса да аздыр,
Душманынъ бир олса да чокътыр.

Достунъа атынъны берме,
Берсенъ, терлеттинъ деме.

Той ашынен дост къаршыланмаз.

Алла мени достлардан сакъласын,
Душманнынъ акъкъындан озюм келирим.

Дагъны юксек деме, талап этсенъ чыкъарсынъ,
Душманны кучьлю деме, даврансанъ йыкъарсынъ.

Эль малынен дост къазанылмаз.

Тар ерге бинъ дост сыгъар, бир душман сыгъмаз.

Душманынъ къарынджа исе, сен филь ол.

Досткъа дост ол, душмангъа – душман.

Дост досттан сыр сакъламаз.

Аркъадашнынъ яхшысы-осалы ёлда белли олур.

Белли душман гизли досттан хайырлы.

15. ЯХШЫЛЫКЪ ВЕ ЯМАНЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Эйилик яп да, дерьягъа ташла,
Бир кунь ола огюнъе чыкъар.

Яхшылыкъ яманлыкътан къуветлидир.

Яхшынынъ озю ольсе де, иши ольмез.

Эйиликнинъ эртеси-кечи ёкъ.

Яхшы киши селямындан белли.

Яхшы адамгъа яман сёз юкъмаз.

Яхшы киши яман сёз айтмаз.

Яманнынъ агъзындан, яхшы сёз чыкъмаз.

Яхшыны макътасанъ ярашыр,
Яманны макътасанъ адашыр.

Ямангъа баш олгъандже,
Яхшыгъа ёлдаш ол.

Адамнынъ яхшысы къусурынъны юзюнъе бакъып айтар.

Алтын ерде ятса да чюрюмез.

Алтынны тот басмаз.

Кой копексиз олмаз.

Ит итлигини япар.

Кийген тонынъ эскирир, кийдиргенинъ эскирмез.

Эйилик яп да, дерьягъа ташла,
Балыкъ бильмесе, халкъ билир.

Эчки берген къой алыр,
Ич бермеген не алыр?

Сазлыкъкъа баткъан, къыбырдагъан сайын теренге далар.

Хиянетликнинъ бирини япкъан, бинъини де япа билир.

Эль ювасыны бозгъан озю онъмаз.

Эвге сыгъмагъан ильге сыгъмаз.

Сачсанъ – орарсынъ,
Берсенъ – алырсынъ.

Сагъыргъа айткъан сёзюнъе языкъ,
Ямангъа бакъкъан козюнъе языкъ.

Адамнынъ яманы – къаза, яхшысы – хазнадыр.

Адамнынъ яманы тувгъаныны яманлар.

Бир яманнынъ еди мааллеге зарары тиер.

Гонълю къаранынъ юзю къара.

Домуздан домуз догъар.

Илишкен этегинъни кес ташла.

Къазма чукъур, озюнъ тюшерсинъ.

Ичи къаранынъ юзюнде нур олмаз.

Яхшыдан яман догъар азмакъ ичюн,
Ямандан яхшы догъар озмакъ ичюн.

Япалакъ корьсенъ ятып ал,
Ямандан башынъны сатып ал.

Ямандан яхшылыкъ беклеме.

Яхшынен дост олсанъ, мурадынъа етерсинъ,
Яланнен дост олсанъ, маскъарадан бетерсинъ.

Яхшыны кёр де шукюр эт,
Яманны кёр де фикир эт.

Ярамаз копек не ашар, не ашатыр.

Яманнынъ иши яры ёлда къалыр.

Ямангъа кунюнъ къалмасын.

Къыйыш терексиз орман олмаз.

Яхшынен дост олсанъ, яман тюш корьмезсинъ.

Яхшыгъа юрюм ёкъ,
Ямангъа олюм ёкъ.

Яхшыгъа уйгъан яхшы олур,
Ямангъа уйгъан яман олур.

Йыланны къуртарсанъ, башта озюнъни чакъар.

Яхшынынъ аслыны сорама.
Яманнынъ – неслини.

Инсаннынъ яманы аш ичюн сёз чыкъарыр.

Къазан къарасы кетер, юзь къарасы кетмез.

Къыйыш терек догъру осьмез.

Мераметтен дерт асыл олур.

Миндер къойгъан озю отурыр.

Эйилик ерде къалмаз.

Эль агълаткъан озю кульмез.

Этеги яманны ит къапар.

Ябанджы кульдюргендже, ананъ-бабанъ агълатсын.

Яхшы кишиде яманлыкъ олмаз.

Ямангъа етекчи олгъандже, яхшынынъ артындан кет.

Яхшыдан унер ал,
Ямандан ибрет ал.

Яхшы ат торбасыны арттырыр,
Яман ат – къамчысыны.

Ямандан да яманы бар.

Йыланнынъ акъы да, къарасы да – йылан.

Гуль къадрини бульбуль билир.

Мен онъа яхшы сёз айтам.
О манъа сыртыны чевире.

Къазаннынъ янына барма – къарасы юкъар,
Яманнынъ янына барма – белясы юкъар.

Не балдан татлы ол,
Не зеэрден аджджы ол.

Меним корьгенимни душманым корьмесин.

Озь къадрини бильмеген, эль къадрини бильмез.

Яман адын, чыкъкъандже, татлы джанынъ чыкъсын.

Яманнынъ язда къулагъы ушюр.

Яхшыдан нам къалыр,
Ямандан къан къалыр.

Яманнынъ ашы бурнунъдан чыкъар.

Ямандан къач, яхшыгъа къучакъ ач.

Яман козьден сакъын.

Къыйышнынъ кольгеси де къыйышыр.

Къомшунъа яманлыкъ тилегендже,
Озюнъе яхшылыкъ тиле.

Къомшунъ сени ташнен шыбаласа,
Сен оны ашнен шыбала.

Сыртына тепкенни ит де унутмай.

Къыйыш чагъаракънынъ тютюни де къыйыш чыкъар.

Эльмаз чамурда ятса да былашмаз.

Сагълам тенде къотур.

Яхшыдан унер ал, ямандан узакъ къал.

Эйилик япсанъ, сонъунадже яп.

Яхшыгъа джан къурбан.

Гулюни алгъан сонъ, тикенине бир балта.

Дюльберлик – учь куньлюк,
Яхшылыкъ – омюрлик.

Сув эр шейни агъартыр,
Юзю къараны агъартмаз.

Сув ичкен къуюнъа тюкюрме.

Севиндирген – севинир,
Якъкъан – янар.

Озю темизнинъ юзю ачыкъ олур.

От тюшкен ерини якъар.

Ит итлигини этмей къалмаз.

Иттен ит тувар.

Ит урувыны танымаз.

Итке – ит олюми.

Копюр япкъан озю кечер.

Акълынъа яхшылыкъ япмакъ кельсе,
ярынгъа къалдырма.

Акъкъа къара тез тиэр.

Атнынъ яхшысы тизинден белли,
Йигитнинъ яхшысы – сёзюнден.

Айванны аджымагъан, инсанны да аджымаз.

Бакъырдан кумюш олмаз.

Байталнынъ яманы эки айгъырны талаштырыр.

Яман мал тапса, коюни танымаз,

Къарт къыз бала тапса, союны танымаз.

Яхшы ашар – тёрге бакъар,
Яман ашар – къапыгъа.

Яман араба ёл бозар,
Яман киши эв бозар.

Яхшыгъа къучагъынъны кер.

Яхшыгъа яман юкъмаз.

Яхшы адам эски урбанен де яхшы.

Къаргъадан бульбуль олмаз, гуль къадрини не бильсин.

Яхшы келир – ишке,
Яман келир – ашкъа.

Яман ашар да, папучына бакъар.

Яхшынынъ ятар вакъты,
Яманнынъ къалкъар вакъты.

Яман ава яхшы олур, амма яман адам яхшы олмаз.

Яманнынъ атыны алгъандже.
Яхшынынъ тайыны ал.

Яхшы ерде ятсанъ, яман тюш корьмезсинъ.

Ямангъа яндашкъан, йыкъылмай къалмаз.

Инсаннынъ осалы не ишнинъ вакътыны билир, не юкъунынъ.

Йыланнынъ къуйругъына басма.

Къаба арекет къаба сёзден ямандыр.

Къалыбына дегиль, къальбине бакъ.

Яхшы ниет – яры мал.

Яхшы ниет – яры девлет.

Яхшынынъ ичинде яманлыкъ турмаз.

Юзю ачыкънынъ ёлу ачыкъ.

Эйиликни эль унутмаз.

Чагъарагъы къыйыш олсун да, тютюни догъру чыкъсын.

Сувнынъ тыныкъ акъкъанындан къоркъ,
Инсаннынъ – ашагъы бакъкъанындан.

Пенджересини ель къакъмай,
Къапысындан эль бакъмай.

Иш битиргеннинъ иши битер.

Бу сёзни алтын иле язсын язгъан,
Озь тюшер эль ичюн къую къазгъан.

Баргъан еринъде бир эв яп.

Атеш атешнен сёндюрильмез.

Адждждыны татмагъан, татлынынъ къадрини бильмез.

Яманнынъ озю утанмаз, сою утаныр.

16. ДОГЪРУ ВЕ ЯЛАН АКЪКЪЫНДА

Акъикъат атеште янмаз, сувда батмаз.

Догъру сёз емин истемез.

Догъру сёз адждждыы олур.

Догъру сёз къылычтан кескиндир.

Догъру сёз демир делер.

Догърулыкъкъа дагълар да бойсуныр.

Догъру айт, джанынъ догъру чыкъсын.

Догърусыны айткъан бабасына ярамаз.

Яланнынъ ёлу къыскъадыр.

Яланджы – джемаат душманыдыр.

Догъру олсанъ, кете-кете гуль олурсынъ,
Хырсыз олсанъ, кете-кете куль олурсынъ.

Яланджынынъ эви янгъан – кимсе инанмагъан.

Ялангъа къаршы агъзыны ачмагъан да яланджыдыр.

Сюнгю чувалгъа сыгъмаз.

Ялан айтсанъ, еринен айт.

Догърунынъ ёлу кенъдир.

Догъругъа ёл эр ерде ачыкъ.

Бабасыны алдаткъан, эльни де алдатыр.

Аз айт – догъру айт.

Акъикъат ольмез.

Алтын ерде къалмаз.

Догърулыкъкъа олюм ёкъ.

Авджынен джавчыгъа ялан къытлыкъмы?

Догърулыкъ сарсылса да, йыкъылмаз.

Догърудан ач корьмедим, эгриден – токъ.

Яланджы козюнден билинир.

Яланджыгъа къошулма,
Керчегинъни яшырма.

Ялан айтма, айткъан сёзюнъден къайтма.

Яланнен копюр къургъан, кери къайтмаз

Йымырта косьтерип, бор туттурыр.

Къыркъ дереден сув кетирир.

Алдатам деген алданыр.

Догъру сёзнинъ узуны – къыскъасы олмаз.

Догъругъа акъ ярдымджы.

Эр иште догъру арекет этмек – сыфатларнынъ энъ яхшысыдыр.

Дёрт аякълы ат да сюрюне.

Яланджылыкънен хырсызлыкъ – агъа-къардашлардыр.

Яланджынынъ шааты янында олур.

Яланджынынъ япысына, хырсызнынъ къапысына бакъма.

Ботен беля юкъмаз.

Башынъа къылыч кельсе де, догърусыны айт.

Догъру адамнынъ къазаны авмаз.

Къамбырны къабир тюзетир.

Ифтирадан инсан янгъан.

Яланджынынъ йипинен къуюгъа тюшкен, къуюда къалыр.

Эшиткенинъ эмиштир, корьгенинъни айт.

Догъру ёлнен кеткен ёрулмаз.

Адам адамны бир кере алдатыр

Догъру ёлда йыкъылгъан тез турар.

Бир кере алданувда къабаат алдаткъандадыр.
Экинджиде – алдангъандадыр

Акъ севгенни халкъ север.

Молланынъ айткъаныны яп, япкъаныны япма.

17. ЯШЛЫКЪ ВЕ КЪАРТЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Яшлыкъ – омюрнинъ чичеги.

Яшлыгъынънынъ къадрини биль.

Яшлыкъ башкъа бир келир.

Яшлыкъ эки кельмей: бир кельгенде къадрини биль.

Къартлыкъ – яшлыкънынъ девамыдыр.

Къарткъа – урьмет, яшкъа – ёл.

Къарткъа кульме, озюнъ де къартайырсынъ.

Яшлыкъта яш ол, къартлыкъта къарт ол.

Къарт къойнунда къалач,
Къармаласанъ – комеч.

Яш акъыл – баш акъыл.

Яш экенде не сачсанъ, къартайгъанда оны орарсынъ.

Иш яшта дегиль, баштадыр.

Яш олса да, баш олсун.

Озюнъ къартайсанъ да, гонълюнъ къартаймасын.

Къартлыкънынъ башы – яшлыкънынъ сонъудыр.

Озюнъ къарт олсанъ да, юрегинъ яш олсун,

Эсли киши ойламай иш этмез.

Киши яш экенде йылда дегиль, куньде осер.

Ат къартайса эшекнен достлашыр,
Йигит къартайса – тёшекнен.

Алтмыштан сонъ омюр – экиндинен акъшам арасы.

Яшлыкънынъ къадри билинсе,
Къартлыкънынъ шикяэти аз олур эди.

Яшлыгъынъда ойнап-куль.

Яш терекке балта ургъан онъмаз.

Къартлар кельсин ашкъа,
Яшлар кельсин ишке.

Къарт къашкъыр адашмаз.

Къыркъта ат минмеген, эллиде айгъыр миналмаз.

Яшлыгъынынъ къадрини бильмеген, къартлыгъында хор олур.

Яшлыкъта тирнекли олсанъ, къартлыгъынъ тынч олур.

Къартайгъан ит ёкъкъа урьмей.

Яманны корьмез бурун, яхшынынъ къадри билинмез,
Къартлыкъны корьмез бурун, яшлыкънынъ къадри билинмез.

Атай баласы алтмыштан сонъ акъыл-балыкъ олур.

Къарты ёкъ эвнинъ рааты ёкъ.

Къартнынъ козю къазан тюбюнде.

Къартларнынъ акълы аз олса да, теджрибеси чокъ.

Акъшамдан сонъ кунь догъмаз.

Тен къартайгъандан къоркъма,
Юрек къартайгъандан къоркъ.

Къартайгъан да тыртайгъан.

Далында эгильмеген, пытагъында эгильмез.

Къарт атнынъ тепмеси къатты олур.

Къартнынъ сёзюни тутмасанъ, къаталарсынъ,

Оладжакъ бала он яшында баш олур.

Йигирмиде тай минмеген, къыркъта ат минмез.

Отузда эр – арслан.

Къыркъта булмасанъ, алтмышта буламазсынъ.

Элли – алынъ белли.

Алтмыш яштан сорама, алты яштан сора.

Етмиште – къартлыкъ етти, акълынъ кетти.

Сексенге еткеннинъ ашы да быламыкъ, иши де.

Докъсан белинъ букрейтир,
Эки козюнъ чёкрейтир.

Юзьге еттим – юзюктен оттим.

18. АЯТ ВЕ ОЛЮМ АКЪКЪЫНДА

Инсан бир кере догъа, бир кере оле.

Яш осер, къарт олер.

Къоркъма олюмден,
Къоркъ файдасыз омюрден.

Къара омюрден акъ олюм яхшы.

Аягъынен кеткен келир, башынен кеткен кельмез.

Омюр этюв – ильге хызмет этюв.

Олюм эр кеснинъ башында.

Омюр не къадар татлы олса,
Олюм шу къадар адджжы олур.

Олюмге себеп тапылыр.

Олюмден къоркъсанъ, дюньяда яшама.

Ич ким дюньягъа терек олмагъан.

Омюр инсангъа бир кере бериле.
Оны билип яшамакъ керек.

Дюньянынъ къадрини биль.

Дюньяда изинъ къалсын.

Эр къой озь баджагъындан асылыр.

Олюмнен базарлыкъ олмаз.

Чыкъмагъан джанда умют бар.

Вакъытсыз олюм яныкълы ола.

Дюнья – мердивен, бири энер, бири минер.

Къара ернинъ къарыны кенъ.

Ольген сыгъыр сютлю олур.

Олеяткъан оленге япышыр.

Олюмден къачып къуртулалмазсынъ.

Догъгъандан къалмагъан, ольгенден къалмаз.

Дюньягъа тоюлмаз.

Дюнья малы дюньяда къалыр.

Дюнья чалгъысыз да ойната.

Ольген къой борюден къоркъмаз.

Ольгеннинъ артындан олюнмез.

Дюнья – дегирмен, чарх киби дёнер.

Чокъ яшагъан чокъ корер.

Тирини ольдюрмек мумкюн,

Олюни тирильтмек мумкюн дегиль.

Башкъа тюшкенни козю корер.

Инсан бир терининъ ичинде эм семирир, эм азар.

Бугунь кулесинъ, ярын олерсинъ.

Омрюнъ къыскъа – кетмесин бошкъа.

Олюмни беклемек – ольмектен къыйын.

Отькен омюр – сёнген комюр.

Олюм къарткъа-яшкъа бакъмай.

Догъмакъ, ольмек – эки ялы.

Шан-шереф яшайышта къыйметлидир.

Кимге – дюгюн, кимге – дёгюн.

Омюр дегени ойле шей:
Бугунь барсынъ, ярын – ёкъ.

Олюм сен барлыгъа, мен джарлыгъа къарамай.

Кунь яманы отер, эль яманы къалыр.

Тенде биткен, тепеширде кетер.

Сувгъа тюшкен къуру чыкъмаз,
Мезаргъа кирген тири чыкъмаз.

Олюм окюнчсиз олмаз.

Омрюнъ насыл олса, олюминъ де шундай олур.

Олюмден башкъа эр шейнинъ чареси тапыла.

Тереги чокъ койнинъ мезары аз олур.

Ольген сонъ окюнювден файда ёкъ.

Къара халкъкъа кенъ дюнья
Мезар киби тар ола.

Акъаджакъ къан башта турмаз,
Чыкъаджакъ джан – тенде.

Эчкининъ эджели етсе,
Чобаннынъ таягъына сюйкенир

Олюмге барлы да бир, джарлы да.

19. САГЪЛАМЛЫКЪ ВЕ ХАСТАЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Баш сагълыгъы – дюнья барлыгъы.

Ишнинъ башы – сагълыкъ.

Сагълыкъ олса, явлукъ тапылыр.

Сагълыгъым – байлыгъым.

Баш сагъ олсун – мал тапылыр.

Сакът олгъан сагълам олур.

Саф ава – тенге дева.

Темизлик байлыкътан артыкътыр.

Сайгъы истеген – чокъ сёйлемез,
Сагълыкъ истеген – чокъ емез.

Хасталыкънынъ кельмеси къолай, кетмеси къыйын.

Козюнъ агъырса къолунъны тый.
Ичинъ агъырса – богъазынъны.

Дердини яшыргъан дерман тапмаз.

Баш ярылгъан сонъ, козь неге керек?

Башынъ сагъ олса, къалпакъ тапылыр.

Башынъны салкъында тут,
Аягъынъны – джыллыда.

Байлыкънынъ башы – сагълыкътыр.

Яра савулыр – тамгъасы къалыр.

Сагълам алма саптан тюшмез.

Дерманы тапылмагъан дерт ёкътыр.

Агъырмагъан башкъа явлукъ багъламайлар.

Аман олса бу башым,
Кене чыкъар бу сачым.

Хасталанмай – сагълыкънынъ къадрини бильмезсинъ,
Ачыкъмай – токълукънынъ къадрини.

Хаста хаста дегиль де,
Хаста бакъкъан хастадыр.

Сач сефадан осер, тырнакъ – джефадан.

Сагъ тенде – сагълам акъыл.

Джангъа келеджек малгъа кельсин.

Эр дертнинъ дерманы бар.

Яшлыкънынъ къадрини отькен сонъ билерсинъ.
Сагълыкънынъ къадрини – кеткен сонъ.

Къотур къолдан юкъар.

Не еринъ агъырса джанынъ о ерде.

Къычымагъан еринъни къашыма.

Абдырагъан – ат докътурына чапар.

Хаста бакъкъанынъ – хаста яткъанынъ.

Хасталыкънынъ къадрини хаста бакъкъан билир.

Эр кес озюнинъ агъыргъан ерини биле.

Ач къадрини токъ бильмез,
Хаста къадрини сагъ бильмез.

Акъ олмаса да, пак олсун.

Акъ урба кир котермей.

Хасталыкъ окъкъанен кирер, диремнен чыкъар.

Алтын башынъ сагъ олса,
Алтын тасдан сув ичерсинъ.

Озюнъ къан тюкюрген сонъ, легенинъ алтын олгъанындан не файда?

Сагълам баш ястыкъ истемез.

Баш кеткен сонъ, сач ичюн агъламазлар.

Тиши агъыргъаннынъ янында балдырым сызлай деме.

Энъ буюк зенгинлнк – сагълыкътыр.

Сагъ къулгъа эр кунь байрам.

Агъырмагъан тен олмаз,

Башынъа келеджек, малынъа кельсин.

Эвинъни темиз тут – мусафир келир,
Озюнъни темиз тут – Азраиль келир.

20. ЭДЕП ВЕ ТЕРБИЕ АКЪКЪЫНДА

Эдепсиз йигит – югенсиз ат.

Эдеп базарда сатылмаз.

Къуш ювада корьгенини кутер.

Баланы тапмакъ бир кере кучь,
Тербие этмек бинъ кере кучь.

Баланы бешикте огрет.

Башсыз эвде бабасы турып, баласы сёйленир.

Ана-бабанъа сёз къайтарма.

Ананъ-бабанъ сагъ экенде урьмет эт,
Ольгенден сонъ – зиярет эт.

Кишиге урьмет этсенъ, урьмет корерсинъ.

Озь анасына урьмет эткен, башкъасына хорламаз.

Озь анасына урьмет этмегенден урьмет беклеме.

Сайгъыгъа сайгъынен джевап бер.

Къартларгъа – сайгъы, яшларгъа – севги.

Гузеллигинъ – озюнъе,
Зенигнлигинъ де – озюнъе,
Табиатынъ – халкъкъа.

Айтмагъа утанмагъан, япмагъа да утанмаз.

Ана сютюнен кирмеген,
Тана сыртынен кирмез.

Ана-бабагъа не япсанъ, алдынъа шу келир.

Баланъны бозаджакъ олсанъ, куньде макъта.

Бабасыны сыйламагъанны баласы сыйламаз.

Ана-бабасына эйилик косьтермеген, озю де эйилик корьмез.

Къапы ачыкъ олса да, сорап кир.

Къапыдан кирип, пенджереден чыкъмазлар.

Асыл къушнынъ баласы
Алдына къоймай аш емез.

Баланы тапмакъ унер дегиль, бакъмакъ унер.

Баланы эркелесенъ, башынъа минер.

Баламны агълатмайым десенъ, озюнъ агъларсынъ.

Ана-бабасыны хорлагъан озю хорланыр.

Ашап тоймагъан, ялап тоймаз.

Арсызнынъ бетине тюкюргенлер де – ягъмур ягъа деген.

Къадир бильмезнинъ къадри ёкъ,

Яман кулькюнинъ сонъу – агълавдыр.

Энъ хайырлы мирас – эдептир.

Къабалыкъны незакет енъер.

Къапы олгъанда пенджереден кирмезлер.

Урьмет элял эмекнен къазаныльр.

Агъзыны япсанъ, бурну сёйленир.

Ар эткен – кяр этмез.

Сайгъы ве севги эки якътан.

Сайгъы истеген чокъ сёйленмез.

Озюнъден буюкке урьмет эт,

Озюнъден буюкке ёл бер.

Кестане къабугъындан чыкъкъан да, къабугъыны бегенмеген.

Инсаннынъ урьмети озь элинде.

Ит де олса, ырызы бар.

Бабанъдайын кишиге тиль узатма.

Биревнинъ эвине бакъма,
Вакъытсыз къапысыны къакъма.

Анасына урьген ит, борю агъзына тюшер.

Буюкке урьмет эт,
Кичикке шефкъат эт.

Буюкнинъ сёзюни тутмасанъ,
Буюк ёлгъа чыкъмазсынъ.

Ананъ-бабанъ огют берип анълатыр,
Яшайыш исе, сыртынъа тепип анълатыр.

Ашагъан чанагъынъа тюкюрме.

Ана-бабагъа урьмет этсенъ,
Озюнъ урьмет корерсинъ.

Адам олсанъ, ана-бабанъны къарарсынъ,
Айван олсанъ, оларны таларсынъ.

Бир атны эшек янына багъласанъ,
Къыркъ куньден сонъ эшек къылыгъына кечер.

Арсызгъа хырсыз ёлдаштыр.

Акъыллы эдепни эдепсизден огренир.

Сыра бильсенъ, сырадан къалмазсынъ.

Балалыкътан тербие алгъан, буюген сонъ резиль олмаз.

Эманетке хиянетлик олмаз.

Таякънен бала тербиеленмез.

Тиль узатылгъан ерге эль узатылмаз.

21. АКЪЫЛЛЫ ВЕ АКЪЫЛСЫЗ КИШИЛЕР АКЪКЪЫНДА

Акъыл – яры байлыкъ.

Акъыл яшта дегиль – баштадыр.

Акъылдан артыкъ байлыкъ ёкъ.

Акъыллы иш – къанатлы къуш.

Акъылсыз достунъ олгъандже,
Акъыллы душманынъ олсун.

Акъыллы ойлангъандже, тентек ишини битирир.

Акъыллыгъа айттым – анълады, бильди.
Акъылсызгъа айттым – шакъылдады кульди.

Акъыл базарда сатылмаз.

Акълы кескиннинъ эли алтындыр.

Башлы киши ташны аш этер.

Кой ахмакъсыз олмаз.

Башта акъыл олмаса, эки аякъкъа зор келир.

Делиден догъру джевап.

Ойланмай учкъан, къонмагъа тал тапмаз.

Деве къадар боюнъ олгъандже,
Дёгме къадар акълынъ олсун.

Дамсыз ашкъа туз, акъылсыз башкъа сёз файдасыздыр.

Козь – корьмек ичюн,
Акъыл – бильмек ичюн.

Акъылсыз озю утанмаз, сою утаныр.

Акъыллы башта сач турмаз.

Ачув – душман, акъыл – дост.

Сёзю сёзге ошамаз, агъзы бошамаз.

Делиге къалпакъ ал десенъ, баш алыр.

Пычакъ пычакътан кескиндир,
Акъыл акъылдан устюндир.

Озь акълынъ акъылдыр,
Эль акълы пакъылдыр.

Айыныкъ башта – дюрюст акъыл.

Акъылсызнынъ парасы акъыллынынъ джебинде.

Ахмакъ къафа эки аякъкъа зор берир.

Ахмакъ джавчы эки якъны да бозар.

Акъылсыз йигитке алтын джез олып корюнир.

Анъкъав оюн бозар,
Тентек тоюн бозар.

Ахмакъ озюни макътар, будала – къызыны.

Анълагъангъа сиврисинек – саз,
Анъламагъангъа – давул-зурна да аз.

Къолайсызны къойнунъа алсанъ,
Эки аягъынъ тышта къалыр.

Ахмакъ дост яттан яман.

Мал тапкъандже акъыл тап.

Делинен тенбель беляны бедава къазаныр.

Акълы азнынъ сачмасы чокъ олур.

Дели туткъаныны йибермез.

Бетине тюкюрселер – ягъмур ягъа дер.

Акъылсызнен аш ашагъандже,
Акъыллынен таш ташы.

Акълы ёкънынъ зевкъы артыкъ.

Дели янъылса, акъыллы тюзетир,
Акъыллы янъылса, тюзеткен тапылмаз.

Къалпакъ ал десенъ, баш алыр.

Къаш якъам деп козь чыкъарыр.

Онъа шап да бир, шекер де.

Боюнъ олмасын, акълынъ олсун.

Энъ буюк байлыкъ – акъылдыр.

Акъыл акъылдан устюн.

Бир дели къуюгъа бир таш ташлагъан,
Къыркъ акъыллы чыкъаралмагъан.

Анъы ёкънынъ гъамы ёкъ.

Абдал аткъа минген де, бей олдым деген.

Къыркъ кере дели десенъ, эр ким дели олур.

Тентек той этер де, озю тёрге чыкъар.

Акъылсыз башнынъ белясыны аякъ чекер.

Дели токъмакъ джияр.

22. БАЙЛАР АКЪКЪЫНДА

Агъзы къыйыш олса да, бай сёйленсин.

Байнынъ келини олгъандже,
Фукъаренинъ къызы ол.

Байгъа байрам этмек не шикяр.

Бай ашыны байнынъ копеги де къызгъаныр.

Зенгинлик козьяшындан догъар ве козьяшы догъурыр.

Зенгиннинъ джаны "пат" этип чыкъар,
Фукъаренинъ джаны "пит" этип чыкъар.

Байнынъ хоразы да къозлар.

Байнынъ кучю джебинде.

Ханым къырса – къаза, хызметчи къырса – къабаат.

Къады эди бу дюньянынъ тереги,
Къады ольди – дюнья кене баягъы.

Динсизнинъ акъкъындан имансыз келир.

Йыланнынъ аягъыны, къарынджанынъ козюни,
Молланынъ исе ашыны кимсе корьмез.

Къады озюне кем алмаз.

Эр кес озь тапкъаныны ашаса,
Ханлар, бейлер ачтан олер эдилер.

Эр молла бильгенини окъур.

Джанына еткен, танърисини къаргъар.

Ачкозь бай джавдан бетердир.

Байгъа инанма – сувгъа таянма.

Джеэннемге кеткен, аркъадаш къыдырыр.

Барлыгъа барсанъ, беклетир,
Джарлыгъа барсанъ, юклетир.

Эр кес дженнетке киреджек олса, джеэннем бош къалыр.

Зенгинден йымырта алсанъ, сарысы чыкъмаз.

Бай баласы он бешке кельсе – баш,
Фукъаре баласы отузгъа кельсе де – яш.

Байда олса: – Хайырлы олсун!
Фукъареде олса: – Къайдан алдынъ?

23. АЧЛЫКЪ, ФУКЪАРЕЛИК, ОКСЮЗЛИК АКЪКЪЫНДА

Ач къадрини токъ бильмез.

Ач аюв ойнамаз.

Ачнынъ козюне юкъу кирмез.

Ачкъа къазан астырма,
Тонъгъангъа от якътырма.

Бир ачлыкънынъ бир токълугъы да бар.

Байнынъ парасы чокъ,
Фукъаренинъ – баласы.

Фукъаренинъ байлыгъы – сагълыгъыдыр.

Оксюз ольмез – орьселенир, кунь корер.

Оксюзге акъыл огреткен чокъ, отьмек берген ёкъ.

Фукъаренинъ торбасы бир вакъыт толмаз.

Фукъарелик ольдюрмей, лякин кульдюрмей де.

Ач тилькининъ тюшюне тавукъ келир.

Ач коп ашар, ачувлы коп сёйлер.

Аякъкъа тартсанъ башкъа ёкъ,
Къашкъа тартсанъ – аякъкъа.

Асра къаргъаны – козюнъни чокъур.

Аналы бала озю токъ,
Анасыз бала козю токъ.

Анасыз бала – бахтсыз бала.

Ачкъа ким берсе аш – о къардаш.

Йыртыкъны ямасанъ да билинир, къапласанъ да корюнир.

Токълукъ яраштырыр,
Ачлыкъ талаштырыр.

Фукъарелешсенъ – не тувгъанынъ тапылыр, не достунъ.

Оксюзнинъ опькеси къатты олур.

Оксюз бала ашкъа тоймаз.

Оксюзнинъ тили адждж ы олур.

Оксюзни агълатма.
Йип индже еринден узюлир.

Эни кельсе – бою кельмез,
Бою кельсе – эни кельмез.

Фукъарелик – оттан кольмек.

Фукъаренинъ сыгъыры эр вакъыт къысыр.

Штансызнынъ акълындан куньде алты аршын без кечер.

Бабасыз къалгъан оксюз дегиль,
Анасыз къалгъан – оксюздир.

Бугуньге бар, ярынгъа ёкъ.

Бир ямавда къыркъ тешик.

Дамгъа чыкъса, ерде къаладжакъ папучы ёкъ.

Барлыкъ севдире, ёкълукъ куйдюре.

Ач тавукъ тюшюнде тары корер.

Алтын – кумюш таш экен,
Арпа-курьпе аш экен.

Байнынъ кейфи кельгендже,
Джарлынынъ джаны чыкъар.

Фукъаренинъ малы башы уджунда.

Озю тойса да, козю тоймаз.

Огей ана олеятсанъ сув бермез.

Оксюзни аджыгъан чокъ олур.
Башыны сыйпагъан ёкъ олур.

Ачнынъ козю аштa.

Ач къарын аш сайламаз.

Бош чувал тик турмаз.

Къаранлыкъта ашалгъан аш –
Гъарипликте яшалгъан яш.

Джаны янгъан танърысыны къаргъар.

Ямамагъа ямавлыкъ тапсам, фукъаре де олмаз эдим.

Эль къолунен къуш тоймаз.

О да вакъытында булунмаз.

Фукъарелик айып дегиль, тенбеллик айыптыр.

24. КИШИЛЕР АРАСЫНДА МУНАСЕБЕТЛЕР АКЪКЪЫНДА

Адалет – дюньянынъ темелидир.

Гонъюльден гонъюльге ёл бар.

Гонълюнъ кенъ олсун, тар ерге де сыгъарсынъ.

Башта озь айыбынъны биль де, сонъ башкъасыны куль.

Инсан олмакъ къолай, инсаниетли олмакъ – иш.

Истегеннинъ юзю бир къара,

Бермегеннинъ – эки.

Локъма къарын тойдурмаз, муаббетлик арттырыр.

Ортакъ аттан тай арткъач.

Алгъан къол бермеге де билир.

Аз берген – джандан берир,
Чокъ берген – малдан.

Адджыгъа татлы берильмез.

Аюв баласыны ашайджакъ олса чамургъа булгъалар.

Озю ичюн юкълагъан бирев ичюн тюш корьмез

Сувуны ич де чешмесини унутма.

Пычакъ ярасы савулыр, гонъюль ярасы савулмаз.

Эль атына минген тез тюшер.

Сенден алгъаным сувгъа кетсин.

Къолу ачыкънынъ ёлу ачыкъ.

Эль эльни ювар, эль де бетни ювар.

Кульме къомшунъа, келир башынъа.

Башынъ кокке етсе де, гонълюнъни алчакъ тут.

Бир йипте эки джанбаз ойнамаз.

Азгъана ашым – къавгъасыз башым.

Атлар кишнешип танышыр, инсанлар – сёйлешип.

Къомшу къомшуда къыл тапар,
Айранына сув къатар.

Къолу ачыкънынъ юзю ачыкъ.

Къомшунынъ босагъына нур ягъсын да, шавлеси манъа урсун.

Къашыкънен аш берген, сапынен козь чыкъарыр.

Ярым алма – гонъюль алма.

Эки киши джылышса, бир кишиге ер ачылыр.

Эв ясагъан балта тышарда къалыр.

Эр кимнинъ юрегинде арслан ятагъы бар.

Эв алма, къомшу ал.

Эки ат тепишир, арада эшек олер.

Кочер сынгъан сонъ ёл чокъ тапылыр.

Кимсенинъ акъкъы кимседе къалмаз.

Ит агъзына бир кемик.

Бегенмеген къонушмасын.

Гонълю ачыкънынъ къолу ачыкъ,
Къолу ачыкънынъ ёлу ачыкъ.

Бермегенни берип утандыр.

Бири ашар, бири бакъар,
Къыямет шундан къопар.

Бир сюрюнгени ичюн атнынъ башыны кесмезлер.

Бугуни хор бакъкъанынъа ярын зар олурсынъ.

Базнасы отькен, бал ичер.

Динсизнинъ акъкъындан имансыз келир.

Айван къокълашып, инсан – сорашып.

Джарты тапсанъ, джарып бер,
Бутюн тапсанъ, болип бер.

Хатыр ичюн чий тавукъ да ашалыр.

Энъкийгенге энъкий, башынъ ерге тийгендже,
Чалкъайгъангъа чалкъай, башынъ кокке тийгендже.

Менден иракъ олсун да,
Истесе джеэннемге терек олсун.

Кунь къарасы кетер, гонъюль къарасы кетмез.

Инсан озь-озюне япкъандай ич кимсе япмаз.

Бир фильджан къавенинъ къыркъ йыл хатры бардыр.

Обур кетти орун къалды, джады кетти – джайрайыкъ.

Кишининъ сёзюнен иши бир олмалы.

Дагъ дагъа булунмаз,
Адам адама булуныр.

Урьмет этсенъ – урьмет корерсинъ.

Биревге олюм тилегендже, озюнъе омюр тиле.

Инсан къадрини инсан билир.

25. ЙИГИТЛИК ВЕ КЪОРКЪАКЪЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Ат ольсе – налы къалыр,
Йигит ольсе – намы къалыр.

Арслан – изинден, йигит – сёзюнден къайтмаз.

Къоян озь колеткесинден къоркъар.

Къоркъакъ базыргян не кяр этер, не зарар.

Къоркъакъкъа гедже мышыкъ да дев олып корюнир.

Йигит олсанъ мейдангъа чыкъ.

Йигит адынен анъылыр.

Ат тепмесини ат котерир.

Джесюрге олюм къоркъунчлы дегиль.

Торгъайдан къоркъкъан тары экмез.

Девенинъ хавфы джардан.

Ат олер – мейдан къалыр,
Йигит олер – шан къалыр.

Акъай олса итеп йыкъсын, тартып тургъузсын.

Борюден къоркъсанъ ормангъа чыкъма.

Батыр куреш мейданында белли олур.

Алтын атеште сыналыр, йигит – куреште.

Къараманлыкъ – иште, куреште корюнир.

Эр хораз озь кумесинде падиша.

Йигит душмансыз, ат тыршавсыз олмаз.

Йигитнинъ башына нелер кельмез.

Къоркъакънынъ козю балабан, ахмакънынъ – сёзю.

Къоркъакъ дженкте куньде беш кере олип тирилир.

Агъыр юкни араба котерир,
Агъыр ишни йигит котерир.

Арслангъа атлансанъ, къамчынъ къылыч олсун.

Атсыз эр – къанатсыз къуш.

Ташны сыкъса сувуны чыкъарыр.

Тюкюрген тюкюрчигинъни ялама.

Къачкъаннынъ артындан къувмазлар.

Къачып къуртулмакъ да йигитликтир.

Йигит – юртнынъ тереги.

Йигитнинъ ашы йигитнинъ къарынында къалмаз.

Галип енъдим демез, курештим дер.

Акъайман дейсинъ, сёзюнънен ишинъ бир олсун.

Йигит олгъан, къыйынлыкътан къоркъмаз.

Йигит ишинен анъылыр.

Йигит олгъан ялан айтмаз.

Къол тенден айрылмаз, тырнакъ – эттен,
Сёз иштен айрылмаз, эр – сёзюнден.

Къоркъакъ ит урип енъер.

Къараманлыкънынъ козю ёкъ.

Ат минмек йигитке ярашыр.

Къоркъсанъ айтма, айткъандан сонъ – къайтма.

Эйиликке эйилик этер эр киши,
Кемликке эйилик этер эр (йигит) киши.

Чегерткеден къоркъкъан, экин экмез.

Сыгъыр сютюнен белли, йигит – ишинен.

Озь чёплюгинде хораз да батыр.

Къоркъакъ озь колеткесинден къорка.

Батыр бир олер, къоркъакъ – юзь.

Башынъа тюшсе, башмакъчы олурсынъ.

Адамны сынайджакъ олсанъ, бир айткъан сёзюне бир де япкъан ишине бакъ.

Агъыр юкни ат тартар,
Агъыр ишни эр тартар.

Йигит ярасына йигит къатланыр.

Джесюрнинъ бакъышы, къоркъакънынъ къылычындан кескиндир.

Озю йыкъылгъан озю турар.

Зарардан къоркъкъан кяр этмез.

Дегирменге къойсанъ, тири чыкъар.

Йигит къайгъысыз олмаз.

Йигитни эмек танытыр.

Йигит аттан тюшер, яткъа атланыр.

Йигит кольгесине йигит сакъланыр.

26. НАМУС ВЕ БОРДЖ АКЪКЪЫНДА

Намуссыз юрьгенден, намуслы ольгенинъ яхшы.

Намусынъны яш экенден сакъла,
Урбанъны – янъы экенден.

Борджнынъ яхшысы – бер де къуртул.

Борджгъа ашагъан – къартанындан ашар.

Бордж меним, къасевет сенинъ.

Алгъан бильмез, берген билир.

Алмакънынъ бермеси де бар.

Алмакъ къолай, бермек зордыр.

Къысырда увуз, тенбельде намус олмаз.

Дагъ устюнде къар олур,
Намуслыда ар олур.

Дердин олса олсун – борджунъ олмасын.

Ананъны аркъанъа юклеп учь кере Кябеге алып барсанъ да – борджунъны одеп оламазсынъ.

Ягъма локъманы къапма.

Язарсынъ борнен, алырсынъ зорнен.

Алгъаныны къайтармагъан, къыдыргъаныны тапальмаз.

Джарты отьмегинъ олсун да джанынъ раат олсун.

Юрек тутмаса кягъыт тутмаз.

Темиз юректен леке къыдырма.

Ит де олса – ырызы бар.

Акъкъа къара тез тиер.

Ёлдан тапсанъ, сайып ал.

Ашагъан ерине ит де къайтар.

Адынъ чыкъкъандже, джанынъ чыкъсын.

Элинънен берирсинъ, аягъынънен арарсынъ.

Эсабы темиз олгъаннынъ юзю акъ олур.

Озь къолунънен къоймадынъмы, токъунма.

Борджундан къоркъкъан, къапысыны кенъ ачмаз.

Алмагъа истесенъ, бермеге алыш.

Аладжакънен береджек одельмез.

Агъламакънен бордж одельмез.

27. ГУЗЕЛЛИК ВЕ ДЮЛЬБЕРЛИК АКЪКЪЫНДА

Гузель корьмек козьге файда.

Гузеллик козьде дегиль, сёздедир.

Гузеллик базарда сатылмаз.

Дюльбер дюльбер дегиль, джан севген дюльбердир.

Дагъ дюльберлиги – таштадыр,
Адамнынъ дюльберлиги – баштадыр.

Етмиш йылдыз догъса да,ярыгъы айгъа етмез.

Гузеллерден ким гузель,
Кимни севсен о гузель.

Озю чиркин, кузьгюден корер.

Гузель адам эр вакъыт гузель бакъар.

Чиркин бала къомшуда ола.

Къара олса да парадыр.

Тыштан ялтырай, ичтен къалтырай.

Пек безенген бездирир.

Сыргъа такъкъан сырланыр.

Чичек – омюр зинетидир.

Эр дюльбер бахтлы олмаз.

Ракъы да бир, шарап да бир – ичкенге,
Дюльбер де бир, чиркин де бир – севгенге.

Ай ярыкъта йылдыз корюнмез.

Сёйле баштан, къалем къаштан.

Къаргъадан бульбуль олмаз.

Эр дюльбернинъ бир къую бар.

Эр кеснинъки озюне,
Ай корюнир козюне.

Эр гузельнинъ бир сыры бар.

Эр дюльберде бир мин бар.

Гуль санарсынъ, тегенек чыкъар.

Айнен кунеш бир олур,
Йылдыз сексен бинъ олур.

Гузелликке тоюлмаз.

Эр чичекнинъ озь къокъусы бар.

Эки бульбуль бир далгъа къонмаз.

Терек япрагъынен гузельдир.

Озь-озюни бегенмеген, патлап олер.

Зорнен гузеллик олмаз.

Гулюни севген тикенини де север.

Вакъытсыз ачкъан гуль тез солар.

Гулюне бакъ да, гоньджесини ал.

Озь-озюни пек бегенген, кимсеге озюни бегендирамаз.

Тышы бал корюнсе де, ичи – зеэрдир.

Сув кетер – таш къалыр,
Сюрме кетер – къаш къалыр.

28. МУСАФИРЛИК АКЪКЪЫНДА

Чагъырылмагъан ерге барма,
Чагъырылгъан ерден къалма.

Мусафирине коре сыйы.

Мусафир умгъаныны емез, тапкъаныны ер.

Ашынъны берме, къашынъны бер.

Мусафирнинъ сёзю къонакъбайгъа эмирдир.

Мусафири сыкъ олгъаннынъ къазаны бош олмаз.

Мусафир кельсе эт пишер,

Эт пишмесе, бет пишер.

Мусафирликке баргъанынъ – мусафир чагъыргъанынъ.

Сорап бергендже, сокъып бер.

Ашнынъ лезети – къонакъбайнен.

Балалы мусафир – белялы мусафир.

Кельмекнинъ къайтмасы да бар.

Кельгенни къувма, кеткенни тутма.

Аш саибинен, гуль япрагъынен ярашыр.

Мусафир аз отурыр, чокъ корер.

Мусафирнен эв берекетли олур.

Сийрек мусафир сыйлы олур.

Эвинъ тар олса да, гонълюнъ бол олсун.

Чагъырылгъан ернинъ узагъы ёкъ.

Сыйлагъан сыйланыр.

Мусафир къувулмаз.

Мусафирнинъ янында мышыгъынъа "пишт" деме.

Юзьсюз мусафир келамаз,
Кельсе – къайтамаз.

Чагъырсанъ назы келе, чагъырмасанъ – озю.

Кельгенге кет денильмез.

Къадринъни бильмеген ерге адымынъны косьтерме.

Къонакъбайнынъ ишине киришме.

Къонакъбай мусафирнинъ къулудыр.

Бир кере сыйлагъангъа къыркъ кунь селям.

Эвге киргендже мусафир утана, кирген сонъ – къонакъбай.

Чобан озь эвининъ мусафиридир.

Мусафирнинъ хатрыны бир кельгенде тап, бирде кеткен де.

Мусафир къысметинен келир.

Мусафир мусафирни аз этмез,
Къонакъбай – экисини де.

Еди яшында мусафир кельсе,
Етмиш яшлы къаршылап чыкъар.

Биревнинъ тавугъыны ашасан,
Озь къазынъны азырла.

Башта кельген мусафирни сонъундан кельген къувар.

Къапымыз ачыкъ, тёрюмиз бош.

Кельгенге – къапы, кеткенге – ёл ачыкътыр.

Эвинъе кельгенге эвдай опькенъ олса да, айтма.

Байнынъ мусафири олсанъ – джанынъ чыкъар,
Фукъаренинъ мусафири олсанъ – къарынынъ чыкъар.

29. ИЧКИДЖИЛИК АКЪКЪЫНДА

Ракъынен дост олгъан, ишке зыт олур.

Ракъы кирер, акъыл чыкъар.

Ичкенге Шам ёлу тюм-тюз.

Ичерсинъ ракъы – олурсынъ быралкъы.

Ичкиджининъ ичиндеки тышында.

Адждžы илядж файда кетирир,
Татлы шарап зарар кетирир.

Сарушлангъан дост душман олур.

Ракъы арсланны да йыкъар.

Ракъыны яхшылыкъ ичюн ичсенъ де, сонъу яманлыкънен бите.

Сарушланда – Чора Батыр,
Айынгъанда – Косе батыр.

Сувгъа таянма – сарушкъа инанма.

Чай ичмек – эля, ракъы ичмек – беля.

Къабаат ичкиде дегиль, ичкенде.

Къайда ичкиджилик – анда котекчилик.

Къавгъа "сен" деп санчувдан, "мен" деп макътанувдан чыкъар.

Саруштан дели къачкъан.

Айыныкъ башта дурюст акъыл.

Борджгъа ичкен, эки кере сарушланыр.

Къаде кимде – кейф онда.

Саруш акъай – джан азабы.

Ракъы кирер ичинъе,
Сырынъ чыкъар тышынъа.

Ичкиджиликнинъ сонъу – софулыкътыр.

Ичмез эвель озюнъ сёйленесинъ,
Ичкен сонъ – ракъы сёйлене.

Ичсенъ ич, акълынъны ичме.

Бир къаде ракъынынъ белясы къыркъ йылгъа етер.

Ичтим шарап – олдым харап,
Ичтим ракъы – олдым быралкъы.

Айыныкъкъа айттым, – анълады, бильди,
Сарушкъа айттым, – шакъылдады, кульди.

Къаденинъ бири ярар,
Экиси – къарар,
Учюнджиси – зарар.

Даванынъ аслыны бильмесенъ шаат олма.

Арагъа кирген, белягъа къалыр.

30. УМЮТ, КЪАНААТ ВЕ САБЫР АКЪКЪЫНДА

Умютсиз таш баш ярар.

Джаны барнынъ умюти бар.

Умют этсенъ, сокъур козьден яш келир.

Азгъа къанаат этмеген, чокътан марум къалыр.

Аз олса етер, чокъ олса кетер.

Сабырнынъ тюбю – сары алтын.

Сабырлыны эр кес север.

Кишини къарар – къасевет къартайта.

Дерт ичтен кемире.

Дерманы тапылмагъан дерт ёкътыр.

Дертни яшыргъан дерманыны тапальмаз.

Азына коньмеген, чокъуны корьмез.

Акълынъа акъыл къош, ачувынъа – сабыр.

Бир геджеге къоян териси чыдагъан.

Дертли козьге юкъу ёкъ.

Айтсанъ – беля, айтмасанъ – дерт.

Айтсанъ – бир беля, айтмасанъ – эки.

Сув корьмезден папуч чыкъарма.

Ольме эшегим – арпа,
Келеджекте курьпе.

Олмады бостан – битмеди къарпыз.

Хыяргъа коре, турупкъа шукюр.

Чокъуны дама эткен, азындан къуру къалыр.

Къасевет олмаса, къуванч да олмаз эди.

Къотур устюне – чыбан.

Джаны барнынъ, гъамы бар.

Сыр сырны ачар, сыр да – дертни.

От тюшкен ерни якъар.

Мераметтен дерт асыл олур.

Кеч олсун – хайырлысы олсун.

Итимал дерья янар.

Дертсиз йигит яр тапмаз.

Айтсанъ – бир беля,
Айтмасанъ – эки.

Дердинъ олса олсун, борджунъ олмасын.

Къара къызгъа кельгенде, танъ атар.

Дертсизге дерт айтма.

Азгъана ашым – къайгъысыз башым.

Гъам иле къасевет – омюр тюрпюсидир.

Эр дертнинъ бир девасы бардыр,
Эр джефанынъ – бир сефасы.

Диварны дым йыкъар, инсанны – къасевет.

Эр кеснинъ бир дерди бар,
Дегирменджининъ сув дерди бар.

Сабыр эткен – мурадына еткен.

– Девлет, къайда барасынъ?
– Яшартмагъа.
– Къасевет, къайда барасынъ?
– Къартайтмагъа.

Бугунь агълагъан, ярын кулер.

Ашкъ сёйлетир, дерт агълатыр.

Къанаат – тюкенмез бир хазинедир.

31. САРАНЛЫКЪ, ЮЗЬСЮЗЛИК, КОРЬМЕМИШЛИК, МАКЪТАНЧАКЪЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Адамакънен мал битмез,
Акъ сакъласын бергенден.

Сараннынъ багъы ешермез.

Сараннынъ ашы пишмез,

Къазаны оттан тюшмез.

Озю эт ашаса да, сюектен козюни айырмаз.

Озю тояр, козю тоймаз.

Корьмемиш куньдюз чыракъ якъар.

Корьмемишнинъ кунюне лянет.

Девени джардан аттыргъан бир тутам къамгъакъ.

Отьмектен къыл чыкъмаз,
Сарандан пул чыкъмаз.

Макътанма къаз – унеринъ аз.

Озь-озюнъни макътама, халкъ сени макътасын.

Бир къуршуннен эки къоян атылмаз.

Бир къолтукъкъа эки къарпыз сыгъмаз.

Олгъаныны берсенъ, юзюнъ къызармаз.

Ат минмеген ат минсе,
Айдай-айдай ольдюрир.

Ай отьмей, атынъны макътама.

Атым бар деп атланма,
Къадыным бар деп макътанма.

Эчки джан дердинде,
Къасап мал дердинде.

Эр тильки озь къуйругъыны макътар.

Эр къуш озь ювасыны макътар.

Къызгъанчынынъ ашы къарынынъны агъыртыр.

Коктен не ягъгъан да, ер къабул этмеген.

Макътангъаннынъ эвине бар.

Къоян бала тапкъан да, къоймагъа ер тапмагъан.

Къапыдан къувсанъ, пенджереден кирер.

Не озю ашар, не халкъкъа ашатыр.

Джумерттен – бир, сарандан – эки.

Юзюнинъ астары ёкъ.

Эки гемининъ дюменини туткъан, дерьяда къалыр.

Корьмемиш чырагъын тёрге илер.

Эр ким илине, папий – голюне.

Эки къояннынъ артындан къувсанъ, бирини де тутамазсынъ.

Озю буюкнинъ сёзю буюк.

Чокъкъа чапкъан, аздан къуру къалыр.

Къурт есинде, халкъ тиймесин.

Ондан бир бувгъаннен, бир ювгъан алсын.

Иш башында макътанма, иш биткен сонъ макътан.

Берген, бетке бакъар,
Бермеген къайда бакъар?

Инсан къадрини инсан билир.

Бирини чайна, бирини ют,
Бирини элинъде азыр тут.

Атсызгъа ат миндирме,
Тонсузгъа тон кийдирме.

Къызгъанчы къылны къыркъ болер.

Къомшунынъ сычаныны озюнинъ мышыгъындан къызгъаныр.

Тамагъындан къызгъангъаннын талагъы шишер.

Нефис джардан аттырыр.

Нефис тюпсюз къуюгъа ташлатыр.

Ич дедилер, амма чешмени къурут демедилер.

Аз берген – джандан,
Чокъ берген – малдан.

Берген эль алгъан эльден устюндир.

32. АЙНЕДЖИЛИК, ОШЕКЧИЛИК, ХЫРСЫЗЛЫКЪ АКЪКЪЫНДА

Агъырнынъ устюнден, енгильнинъ астындан.

Аркъанъа май якъар да, кольмегинъе тийсетмез.

Ошек эв бозар.

Иштен дост артар, ошектен – душман.

Хырсызлыкъ къыркъ куньгедже.

Хырсызлыкънен сычан биле тоймагъан.

Пахыл тоймаз, хырсыз онъмаз.

Сютке агъзы пишкен къатыкъны уфюрип ашар.

Куместнинъ анахтарыны тилькининъ бойнуна асма.

Индемеген эвдай белядан къуртулыр.

Бахшыш атнынъ тишине бакъмазлар.

Балачыгъым – маначыгъым.

Башыны бир ойла, сонъуны беш ойла.

Ач козюнъни, ачарлар козюнъни.

Ат корьсе акъсай, сув корьсе сувсай.

Сувгъа барып, сувсуз къайтар.

Сакъынгъан козьге чёп тюшер.

Хырсызнынъ къалпагъы янар.

Хырсыз озь кольгесинден къоркъар.

Хырсызлыкъ бир йымыртадан башлар.

Эльге къую къазгъан озю тюшер.

Эль къолунен къуш тутулмаз.

Юмулгъан агъызга чибин кирмез.

Чокъ динъле, аз сёйле.

Яланджынынъ япысына, хырсызнынъ къапысыны бакъма.

Къыйыш араба ёл бозар.
Ошек-фесат эв бозар.

Къарда юрь де изинъни бильдирме.

Агъыз бир, къулакъ эки,
Эке динъле бир сёйле.

Усттен ялтырай, ичтен къалтырай.

Сакът олгъан, сагълам олур.

Алдынъа бакъып кир де, артынъа бакъып чыкъ.

Йымырта косьтерип, бор туттура.

Къулагъынъа дегиль, козюнъе ишан.

Къатыгъыны ашагъан тутулмаз,
Чанагъыны ялагъан тутулыр.

Башынънынъ селяметлигини истесенъ, тилинъни тый.

Ернинъ де къулагъы бар.

Шаплавузнен анъкъав – душмангъа авдыр.

Яланджылыкънен хырсызлыкъ – эгъа-къардаштыр.

Юкълагъан йыланнынъ къуйругъына басма.

Чабик хырсыз эв саибини хырсыз тутар.

Шейтангъа чарыкъ кийдирир.

Эм сучлу, эм кучьлю.

Эр корьген сакъаллыны бабанъ беллеме.

Эль арабасына минген тез тюшер.

Эль атына минген тез тюшер.

Хырсыз азар, догъру озар.

Хырсызнен ёлдаш олма.

Серник алевини кунь ярыгъы беллеме.

Маша узун олса, къол янмаз.

Корьмеген еринънинъ чукъуры коп.

Копекке талангъандже, чалыйы долан.

Дёнюмсиз ишке башламаз,
Ошекчи ошегин ташламаз.

Биревге къую къазсанъ,
Боюнъа ольчеп къаз.

Башкъасынынъ къолунен иш япма

Бою – кесат, ичи – фесат.

33. ЭВ-ЮРТ, АШ-УРБА, МАЛ-ПАРА АКЪКЪЫНДА

Янтайып кирер эвинъ олсун,
Ятып ашар ашынъ олсун.

Къуш ювасыз олмаз, инсан – эвсиз.

Къурулгъан эв бош къалмаз.

Аш лезетини кетирген – согъаннен бибер.

Байрам ашы борджгъа.

Аз къап да, коп чайна.

Аша къарнынъ тойгъандже,
Чалыш терге баткъандже.

Ёргъанынъа коре аягъынъны узат.

Тамагъы токънынъ къайгъысы ёкъ.

Тешик тамакъкъа токътав ёкъ.

Яхшы урба бой осьтюрир,
Яхшы аш акъыл осьтюрир.

Ортакъ малны ит емез.

Парасыны берген, дюдюгини чалар.

Бал туткъан пармагъыны ялар.

Ашы тюзнинъ, иши тюз.

Ашына коре табагъы,
Ишине коре тамагъы.

Бедава аш тойдурмаз.

Аш лезети туз иле,
Йигит къуванчы къыз иле.

Бош къашыкъ агъызгъа бармаз.

Майда – берекет, этте – къувет.

Паранынъ юзю сыджакътыр.

Пара – къолунънынъ кири:
Ювсанъ кетер, юмсанъ къалыр.

Тар ерде аш ашагъандже,
Бол ерде котек аша.

Токъ кишини сыйламакъ зор.

Тишинъ барда, чайнап къал.

Уджуз этнинъ шорбасы татымаз.

Эски тон джылытмаз.

Эскиси олмай, янъысы олмаз.

Темельсиз эв йыкъылыр.

Токъ ачнынъ къадрини бильмез.

Ашы ёкънынъ иши ёкъ,
Иши ёкънынъ ашы ёкъ.

Аты барнынъ къанаты бар.

Паалы алгъан алданмаз.

Ашнынъ къадрини ач билир.

Атны бакъсанъ – бинъ куньге,
Бакъмасанъ – бир куньге.

Ашамакъчюн яшама, яшамакъчюн аша.

Бир къапсанъ да, май къап.

Майсыз къашыкъ агъыз йырта.

Пара берген малымдыр:
Копюрсе де ерим, шапырса да.

Сыгъырнынъ сютю тилиндедир.

Ашагъан бильмез, догърагъан билир,
Къапкъан бильмез, тапкъан билир.

Ат айланыр, къазыгъына байланыр.

Къуртнынъ чакъкъаныны бильмеген,
Балнынъ къадрини не бильсин.

Къазан ташкъанда чомучнынъ къыймети ёкъ.

Яхшы аш къалгъандже, яман къурсакъ патласын.

Эр къуш озь ювасына къарап учар.

Фукъаренинъ ашы – омач.

Тартынгъан ач къалыр.

Тон кийген тонъмаз.

Уйге уйсенъ де етмез.

Шейтандан: – "Куль ашайсынъмы?" – деп сорагъанлар. – "Ягъы билир", – деген.

Бал тамчыдан джыйылыр.

Бабадан къалгъан мал – янгъан чыракъ кибидир.

Боюнъа къарап урба пич.

Базар корьген эчкиден къоркъ.

Агъзынъа тюшкенинъ ютмагъа бакъ.

Алма корьгенинънен узип алма.

Ашы барнынъ иши бар.

Аша тюйни – долан уйни.

Малым элял – джаным сагъ.

Балджыгъа бекмез сатылмаз.

Агълагъаннынъ малы кульгенге хайыр этмез.

Ал малнынъ эйисини,
Чекмезсинъ къайгъысыны.

Ат минмекнен, урба киймекнен ярашыр.

Арамдан кельген – борангъа.

Башкъа келеджек. малгъа кельсин.

Къазанмайынджа къазан къайнамаз.

Къавенинъ озю къара амма, юзь агъартыр.

Яхшы малнынъ муштери чокъ олур.

Эль малына козь этме,
Озюнъ къазан, озюнъе.

Янъы элек тёрге асылыр.

Чокъ сёз ялансыз, чокъ пара арамсыз олмаз.

Къашыкъкъа сав да, оймакънен уют – озюнъде олсун.

Денъизде балыкъ базары олмаз.

Мал – джаннынъ душманыдыр.

Гонъюль хошлугъы малдан эйидир.

Бош торбагъа ат кельмез.

Биревнинъ тёрюнден, озюмнинъ эвим яхшы.

Анбаргъа къоймайынджа богъдайым бар деме.

Аз олсун – уз олсун.

Аздамы хайыр, чокътамы?

34. КИШИЛЕРНИНЪ ЧЕШИТ КЪУСУРЛАРЫ АКЪКЪЫНДА

Атына кучю етмеген, арышыны котеклер.

Аякъ баскъан ерине от битмез.

Ат минсе атасыны танымаз.

Ойнамагъа бильмеген, давулдан корер.

Истанбулгъа барып, тырнавучыны унуткъан.

Онъ къолу не япкъаныны сол къолу бильмей.

Къаш якъам деп, козь чыкъарыр.

Къазангъаны безенгенине етмей.

Йыкъылгъан, курешке тоймаз.

Шашкъан папий къуйрукътан далар.

Тавшан дагъгъа куськен де,
Дагъынынъ хабери олмагъан.

Я патлар, я чатлар, я да емлеп олер.

Къаернинъ тарысы онъ, о ернинъ боденеси.

Къашкъыр озь къылыгъыны денъиштирмез.

Къалпакъ ал десенъ, баш алыр.

Ягъмаса да, гудюрдей.

Эр кимнинъ бир къылыгъы бар.

Аягъы баскъан ерни козю корьмей.

Алышкъан – къутургъандан бетердир.

Олюге агъламаз, тириге кульмез.

Олгъанда ашар, олмагъанда агъзыны ельге ачар.

Тютюни чокъ, ялыны ёкъ.

Тез янгъан, тез сёнер.

Къусурсыз адам олмаз.

Балтада да бар, сапта да,
Оны ясагъан устада да.

Балыкъ баштан сасыр.

Аткъа минген – Алласыны унуткъан,
Аттан тюшкен – атыны унуткъан.

Бир къулагъындан кире, экинджисинден чыкъа.

Бир ашайым дегенден къоркъ,
Бир де – ашамайым дегенден.

Озю тоймазнынъ козю тоймаз.

Алышкъан къол тегин турмаз.

Сырадан къалгъаным – ольгеним.

Тийгенге тиер, тиймегенге таш атар.

Утанчакъ киши ач къалыр.

Юваш атнынъ тепмеси къатты олур.

Башы башкъанынъ акълы башкъа.

Эльнинъ хатрыны сайып, балам бабасына ошамады.

Ястыкъны корьгенде козю юмула.

Къашыкънен ашатып, сапынен козюнъни чыкъарыр.

Къатыгъым къара деген олмаз.

Къомшунынъ тавугъы – къаз, келини – къыз корюнир.

Къатты ягъмур тез токътар.

Йыкъылгъангъа бир тепме.

Къомшудан къотур юкъар,
Къотур юкъмаса, къылыгъы юкъар.

Тавшан даа тутулгъаны ёкъ, терисине талаша.

Ат ташласа, тюкюн ташлар, къуюны ташламаз.

Къатты къайнагъан, тез сувур.

Къаведен къалгъаныма янмайым,
Сырадан къалгъаныма янам.

Эр кес атыны къошкъанда, о да тайыны къоша.

Яшлыгъында киймеге къызгъана,
Къартлыгъында киймеге утана.

Юваш ит урюмеп тишлер.

Юзь берсенъ, элли даа истер.

Сен не десенъ де, о кене озь авасыны чала.

Шейтаным бар – айттым,
Иманым бар – къайттым.

Огютли баш къапыдан чыкъкъандже.

Озюнинъ козюнде терекни корьмез,
Башкъасынынъ козюнде чёпни корер.

Дагъдаки келип, багъдакини къувар.

Зор оюнны бозар.

Инамына коре дегиль, файдасына коре сёз айт.

Алчачыкъ эшекке ким олса минер.

Озь къадрини бильмеген, башкъасынынъ къадрини бильмез.

Сенинъ джанынъ джан да,
Менимки патылджанмы?

Пиреге ачувланып ёргъаныны якъар.

Бир агълагъандан къоркъ,
Бир де – кульгенден.

Ат корьсе – окъсай, сув корьсе – сувсай.

Ашы эльден, суву – гольден.

Алининъ къалпагъыны Велининъ башына кийдире.

Бирнинъ къадрини бильмеген,
Бинънинъ къадрини бильмез.

Кескин сирке къапына зарар.

Гевезени джеэннемге аткъанлар да, о:
- Одунлар яш, янмайлар, – деп багъыргъан.

Кимнинъ арабасына минсе, онынъ атыны макътай.

Кимнинъ арабасына минсе, онынъ авасыны чала.

Манъа тиймегеп йылан бинъ яшасын.

Озюнде батманнен тура да,
Башкъасынынъ черигини юзьлей.

Кими джан дердинде,

Кими мал дердинде.

Къомшунъа яхшылыкъ истесенъ, къызыны макъта.

Къара къышта тазе хыяр.

Назлы назлангъандже назсыз ашап тояр.

Юксек учкъан, алчакъ тюшер.

Чеберге тиктир де, чолакъкъа мин такътыр.

Сиркеси сув котермей.

Арсызнынъ юзюне тюкюргенлер де, ягъмур ягъа деген.

Аталмагъан атындан корер,
Къайтып келип къадынындан корер.

Деве озь къамбырыны корьмез.

Давул корьсе – зурнагъа,
Чешме корьсе – къурнагъа.

Гудюрдиси чокъ, ягъгъаны ёкъ.

Башыны кокке тийсе де аякъларынъ ердедир.

Кибарлыкъ – башкъа белядыр.

Арабасы парланса – агълар,
Арабанъ парланса – кулер.

Огюз астындан бузав къыдырыр.